

Praktijkgericht onderzoek

Master Special Educational Needs

Probleemgedrag op het schoolplein ombuigen naar positief gedrag

Patricia van Middendorp, S1052645

ENSO-CPGO

Begeleider: Hans Petersen & Bob Schoorel

7 juni 2013

Samenvatting.....	3
Voorwoord	4
1. Inleiding.....	5
1.1. Onderzoekskader	5
1.2. Doelstelling en centrale vraagstelling	6
1.3. Onderzoeksvragen.....	6
1.4. Opzet van het onderzoeksverslag	6
2. Theoretisch kader.....	7
2.1. Probleemgedrag	7
2.2. Schoolplein	9
2.3. Positief gedrag.....	10
3. Opzet van het onderzoek	12
3.1. Onderzoeksstrategie	12
3.2. Onderzoeksgroep	13
3.3. Meetinstrumenten	13
3.4. Triangulatie en validiteit.....	14
3.5. Communicatie met betrokkenen	14
4. Resultaten.....	15
4.1. Probleemgedrag op het schoolplein	15
4.2. Factoren welke meespelen bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein	16
4.3. Positief gedrag bevorderen	20
4.4. Bestaande werkwijze aanpassen en optimaliseren.....	21
5. Conclusies, discussie en aanbevelingen	26
5.1. Conclusies.....	26
5.2. Discussie	28
5.3. Aanbevelingen	28
Literatuurlijst	30
Profilering binnen Praktijkgericht Onderzoek – competentie 1 en 2.....	32
Bijlage 1: Observatielijsten	36
Bijlage 2: Vragenlijsten vóór uitvoeren interventies.....	38
Bijlage 3: Documenten Geert Groteschool – protocol buitenspelen en pleinregels	46
Bijlage 4: Overzicht resultaten vragenlijsten vóór uitvoeren interventies	50
Bijlage 5: Interventies.....	72
Bijlage 6: Vragenlijsten ná uitvoeren interventies	73
Bijlage 7: Overzicht resultaten vragenlijsten ná uitvoeren interventies.....	75
Bijlage 8: Vergelijkingen vóór en ná uitvoeren interventies	92

Samenvatting

Op basisschool de Geert Groteschool in Zwolle wordt bij een aantal leerlingen probleemgedrag op het schoolplein ervaren, deze leerlingen kunnen conflicten moeilijk verbaal oplossen. Deze gedragingen beïnvloeden de sfeer in diverse groepen. Hierdoor is in het team de vraag ontstaan op welke wijze het probleemgedrag dat zichtbaar is op het schoolplein, omgebogen kan worden naar positief gedrag.

Allereerst is de huidige situatie in kaart gebracht, waarbij is gekeken naar wat wordt verstaan onder probleemgedrag en wat er zichtbaar is op het schoolplein van de Geert Groteschool. Deze analyse heeft aangetoond dat leerlingen vooral van mening zijn dat de leerkrachten niet meedenken met wat ze kunnen doen op het schoolplein. Ook gaat een aantal leerlingen niet naar de leerkracht wanneer er iets aan de hand is, ondanks dat ze aangeven dat er wel naar hen geluisterd wordt wanneer ze dit wel doen. De leerkrachten zijn van mening dat er weinig helderheid is omtrent de afspraken op het schoolplein. Daarnaast ontbreekt het aan voldoende speelmateriaal en wordt er aangegeven niet altijd op actieve wijze toezicht te houden. De observaties bevestigen dit beeld.

Op basis van deze analyse, in combinatie met literatuuronderzoek gericht op probleemgedrag en positief gedrag, is ervoor gekozen een aantal interventies op te zetten welke uitgevoerd zijn gedurende een week door de leerkrachten van groep 5 tot en met 8. Na deze week is er door middel van een vragenlijst voor zowel de leerkrachten als de leerlingen bekeken in hoeverre de interventies effect hebben gehad. Hieruit is gebleken dat de leerlingen weinig veranderingen hebben ervaren wanneer wordt gekeken naar de gesloten vragen, deze werden iets negatiever ingevuld. Wanneer wordt gekeken naar de antwoorden op de open vragen valt op dat de leerlingen veel positieve veranderingen hebben ervaren. Er zijn minder ruzies ervaren en door de afspraken is er meer duidelijkheid. De leerkrachten zijn positief over de veranderingen. Kanttekening is het ontbreken van een pauzemoment, de leerkrachten ervaren weinig rust, mede door het continu-rooster.

Deze interventies zijn een eerste aanzet geweest, een week is te kort om van betrouwbare veranderingen te kunnen spreken. Wel heeft het voldoende informatie opgeleverd om te komen tot heldere aanbevelingen, waar de school na dit onderzoek mee verder kan.

Voorwoord

Al tijdens het volgen van de cursus Pedagogisch Tact (cursus van het NIVOZ, opgericht door Luc Stevens) werd mijn aandacht getrokken naar het fenomeen 'probleemgedrag'. In mijn beleving krijgen de leerlingen waarvan wordt gezegd dat ze probleemgedrag vertonen snel een negatieve stempel waar ze nog maar moeilijk vanaf lijken te komen. Er zijn veel vooroordelen over deze leerlingen. Hier wilde ik meer van weten. Ik koos voor de opleiding Master Special Educational Needs (Master SEN), richting gedrag. Gedurende de opleiding heb ik ervaren hoe anders het werken in de klas en het werken met leerlingen wordt wanneer wordt gekeken naar wat de leerling nodig heeft in plaats van kijken naar wat er allemaal voor problemen zijn. Deze omschakeling fascineert mij enorm. Ook het werken met de zogenaamde probleemleerlingen bleek een stuk aantrekkelijker te worden door te kijken naar wat zij écht nodig hebben en wat zij eigenlijk willen zeggen met het gedrag dat ze vertonen. Toen er op de basisschool waar ik werk probleemgedrag op het schoolplein werd waargenomen en hier op een negatieve wijze over werd gesproken wist ik waar mijn praktijkgericht onderzoek zich op moest richten: het ombuigen van probleemgedrag naar positief gedrag. Een keuze waarvan ik ontzettend veel heb geleerd en wat heeft geresulteerd in dit onderzoeksrapport, waar ik trots op ben. Tijdens het onderzoek ben ik gesteund door veel mensen, waarvan ik de volgende personen graag wil bedanken.

- De kinderen van de Geert Groteschool, die zich vol overgave op de vragenlijsten hebben gestort en eerlijk zijn geweest bij het beantwoorden van de vragen.
- Mijn collega's van de bovenbouw, die zich voor de volle 100% hebben ingezet tijdens dit onderzoek.
- Mijn collega's van de onderbouw, die altijd belangstellend zijn geweest, ook al was dit onderzoek op de bovenbouw gericht.
- De voormalig adjunct-directeur, René Jansen, die veel met mij in gesprek is geweest over het onderzoekskader van dit onderzoek.
- Geert Bertijn, voor het onvoorwaardelijke vertrouwen dat hij in mij heeft gehad en de steun bij het verwerken van de resultaten van dit onderzoek.

Patricia van Middendorp
Harderwijk, 07-06-2013

1. Inleiding

In dit eerste hoofdstuk zal het onderzoekskader worden toegelicht. De context waarop het onderzoek gebaseerd is zal hierdoor helder worden. Vervolgens wordt het doel van dit onderzoek gesteld, evenals de centrale vraagstelling. De centrale vraagstelling wordt ondersteund met vier onderzoeksvragen en bijbehorende deelvragen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte toelichting op de opzet van dit onderzoeksverslag.

1.1. Onderzoekskader

Het onderzoek is uitgevoerd op een reguliere basisschool met ongeveer 300 leerlingen. De school staat in Zwolle, in de wijk Wipstrik. De leerlingen wonen in verschillende wijken binnen Zwolle. Er is een grote populatie van kinderen van hoogopgeleide ouders. Momenteel zijn er elf groepen, de school is groeiende. Er is een leerlingenstop tot 1 januari 2016. Gemiddeld zitten er 26 leerlingen in een groep. Zelfs de speelzaal is nu als leslokaal in gebruik genomen. Door de toename van het aantal leerlingen ervaren leerkrachten, ouders en leerlingen dat er weinig ruimte is op school, zowel binnen de school als buiten op het schoolplein. Dit kan worden geconcludeerd uit opmerkingen die worden gemaakt door leerlingen en ouders en uit gesprekken welke gevoerd zijn met ouders tijdens oudergesprekken en uit gesprekken welke gevoerd zijn met leerkrachten.

Sinds het schooljaar 2011-2012 wordt er gewerkt met een continuurooster. De leerlingen gaan van 8.30 uur tot 14.30 uur naar school, tussen de middag wordt samen met de leerkracht geluncht. Woensdagmiddag is een vrije middag voor alle leerlingen, vrijdagmiddag is een vrije middag voor de groepen 0, 1, 2 en 3. Ongeveer 25% van de kinderen gaat naar de Buitenschoolse Opvang (BSO) welke deels gesitueerd is binnen school.

Zowel binnen als buiten de school zijn er conflicten tussen leerlingen, waarbij het gedrag van een aantal leerlingen opvallend is. Het betreft vaak dezelfde leerlingen. Deze leerlingen kunnen conflicten moeilijk verbaal oplossen. De gedragsincidenten worden, door zowel leerlingen als leerkrachten, vooral op het schoolplein ervaren. Dit negatieve gedrag beïnvloedt de sfeer in de groepen. Op basis van deze constatering is er in drie groepen een traject gestart door Intraverte (een organisatie welke kinderen begeleidt met motorische en/of sociaal emotionele hulpvragen) om in te spelen op negatieve groepsprocessen. Daarnaast gaat een aantal leerlingen van school individueel naar Intraverte, om te worden geholpen met hun individuele behoeften op sociaal emotioneel gebied.

Gezien het feit dat er in toenemende mate gedragsproblemen bij een aantal leerlingen op het schoolplein worden ervaren zijn er een aantal maatregelen genomen. Er is extra materiaal aangeschaft voor het buiten spelen, zoals diverse soorten ballen, diabolos, rackets en springtouwen. Ook zijn er vier nieuwe toestellen geplaatst en staan er nu twee tafeltennistafels op het schoolplein. Verder zijn de pauzetijden gewijzigd. De kleutergroepen gaan apart naar buiten, de groepen 3 tot en met 8 gaan in wisselende samenstelling in twee groepen naar buiten. Er spelen dan maximaal vier groepen tegelijkertijd buiten, waarbij de leerkrachten alle pauzes mee naar buiten gaan.

Ook is in het schooljaar 2010-2011 een nieuwe methode aangeschaft met betrekking tot sociaal emotionele ontwikkeling; 'Kinderen en hun Sociale Talenten'. Deze methode heeft als doel om sociale competentie bij leerlingen te bevorderen en groepsprocessen te verbeteren. Een aantal leerkrachten geeft aan de lessen niet consistent te geven. Ook wordt er geen koppeling tussen de verschillende groepen gemaakt en worden ouders niet betrokken.

Het team stelt zich de vraag op welke wijze het probleemgedrag op het plein omgebogen kan worden naar positief gedrag en hoe dit gerealiseerd kan worden.

1.2. Doelstelling en centrale vraagstelling

Doel van dit onderzoek is het opstellen van een plan van aanpak, waarin handvatten wordt geboden om de leerkrachten te helpen om positief gedrag op het schoolplein te bevorderen. De centrale vraagstelling welke voortvloeit uit het onderzoekskader en de doelstelling is de volgende:

Welke factoren spelen een rol bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein en op welke wijze kan dit probleemgedrag worden gereduceerd middels het bevorderen van positief gedrag?

1.3. Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen en deelvragen zullen als uitgangspunt van het onderzoek worden genomen:

1. Wat wordt verstaan onder probleemgedrag op het schoolplein?

- 1.1. Wat wordt volgens de literatuur verstaan onder probleemgedrag?
- 1.2. Welk probleemgedrag is zichtbaar op het schoolplein tijdens de twee pauzemomenten?
- 1.3. Hoe wordt het gedrag van leerlingen onderling op het schoolplein ervaren door leerlingen?
- 1.4. Hoe wordt het gedrag van leerlingen onderling op het schoolplein ervaren door leerkrachten?

2. Welke factoren spelen mogelijk een rol bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein?

- 2.1. Welke factoren spelen volgens de literatuur een rol bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein?
- 2.2. Hoe ziet de leerling-populatie eruit en in hoeverre kan dit een rol spelen bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein?
- 2.3. Op welke wijze is het schoolplein ingericht en hoe wordt dit ervaren door leerlingen en leerkrachten?
- 2.4. Welke afspraken zijn er omtrent het spelen op het schoolplein en zijn deze afspraken helder bij de leerlingen en leerkrachten?
- 2.5. Op welke wijze wordt er door de leerkrachten toezicht gehouden op het schoolplein?

3. Kan positief gedrag op het schoolplein bevorderd worden?

- 3.1. Wat zegt de literatuur over het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein?
- 3.2. Wat wordt er nu op school gedaan om positief gedrag op het schoolplein te bevorderen?
- 3.3. Welke middelen kunnen worden ingezet om positief gedrag op het schoolplein te bevorderen?
- 3.4. Wat zeggen leerlingen en leerkrachten over positief gedrag op het schoolplein?

4. Hoe kan de bestaande werkwijze worden aangepast en geoptimaliseerd?

- 4.1. Wat is sterk in de bestaande situatie?
- 4.2. Wat is zwak in de bestaande situatie?
- 4.3. Welke interventies zijn kansrijk en kunnen worden toegepast?
- 4.4. Hoe waarderen leerlingen en leerkrachten de veranderingen?

1.4. Opzet van het onderzoeksverslag

Na deze inleiding zal in hoofdstuk 2 het theoretisch kader te lezen zijn. Dit hoofdstuk vormt het theoretische gedeelte van het onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt de gevolgde onderzoeksmethodiek beschreven. De hieruit voortgekomen onderzoeksresultaten zijn in hoofdstuk 4 opgenomen. De conclusies, discussie en aanbevelingen welke hieruit voortvloeien, vormen in combinatie met het theoretisch kader van hoofdstuk 2, de basis van hoofdstuk 5.

2. Theoretisch kader

Om in de praktijk te kunnen werken aan het ombuigen van negatief gedrag naar positief gedrag, zal er theoretische kennis opgedaan moeten worden met betrekking tot verschillende begrippen welke hiermee te maken hebben. Dit vormt tevens de theoretische onderbouwing van dit onderzoek.

2.1. Probleemgedrag

2.1.1. Wat wordt verstaan onder probleemgedrag

De termen gedragsstoornis en probleemgedrag worden nog wel eens met elkaar verward. Een gedragsstoornis is een probleem dat niet te verhelpen is, de oorzaak is lichamelijk. Probleemgedrag staat buiten de leerling zelf en is relatief te noemen. De ontwikkeling verloopt minder soepel, de omgeving is van grote invloed (Van Lieshout, 2009). In dit onderzoek wordt gesproken over probleemgedrag.

Er is geen eenduidige definitie te geven van probleemgedrag. Goei & Kleijnen (2009) noemen als definitie voor leerlingen met gedragsproblemen de leerlingen met een diagnose of leerlingen die door de school en de leerkracht als zorgleerling worden gezien. Gedrag wordt vooral gezien als probleemgedrag wanneer er een onderwijsbelemmering ontstaat voor zowel leerlingen als leraren. Hierbij gaat het om zowel de betreffende leerling als om de andere leerlingen in de groep. Er wordt onderscheid gemaakt tussen externaliserende- en internaliserende gedragsproblematiek. Externaliserende problemen zijn de problemen van agressieve aard, internaliserende problemen die van angstige aard. Bij externaliserende problemen ervaren leerlingen vaak dat de problemen hen overkomen, terwijl leerlingen met internaliserende problemen de schuld bij zichzelf zoeken (Delfos, 2010). Er wordt door leraren meer handelingsverlegenheid ervaren bij het omgaan met externaliserende gedragsproblemen dan met internaliserende problemen (Goei & Kleijnen, 2009). Externaliserende problemen worden meer bij jongens ervaren dan bij meisjes, internaliserende problemen juist meer bij meisjes. De reden hiervoor is onder andere biologisch verklaarbaar (Delfos, 2010), jongens hebben een hoger niveau aan testosteron.

Gedrag wordt bepaald door de situatie waarin het ontstaat. Hierbij spelen ook de personen die zich in de situatie bevinden een grote rol. De relatie is een belangrijke factor bij het vertonen van gedrag. Het vertoonde gedrag van twee personen wordt door elkaars gedrag beïnvloed. Ook zijn gedragsproblemen vaak van tijdelijke aard en wordt het door de ene persoon als storender ervaren dan door de andere persoon (Van der Wolf & Van Beukering, 2007).

Van der Ploeg (1997) gaat in het meervoudig risicomodel uit van de stelling dat probleemgedrag ontstaat uit interacties tussen risicovolle situaties en enkele persoonlijkheidskenmerken. Hoe meer risicofactoren er aanwezig zijn in zowel de omgeving als in de persoon zelf, des te meer kans op probleemgedrag. Ook stelt hij dat beschermende factoren effect hebben op de vermindering van probleemgedrag. Hijlkema & Hajer (2007) noemen een goed contact tussen de leerkracht en de leerling als belangrijke beschermende factor voor het ontstaan van probleemgedrag. Ook het contact tussen thuis en school is van grote waarde.

Ondanks wat vaak wordt beweerd is het niet zo dat tegenwoordig meer gedragsproblemen worden gesignaleerd dan vroeger. Gedragsproblemen zijn er altijd geweest. Wel is er een stijging te zien in het aantal diagnoses welke worden gesteld, zoals Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) en aan autisme verwante stoornissen (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Deze stijging is een gevolg van meer kennis, bij zowel specialisten als leerkrachten.

2.1.2. Het ontstaan van probleemgedrag

Er zijn verschillende wijzen om tegen gedragsproblemen aan te kijken. Ze behoren tot de moeilijkste sociale problemen in de samenleving. Een van de opvattingen welke aannemelijk is, is dat gedragsproblemen een resultaat zijn van de diverse interacties tussen de leerling en zijn omgeving

(Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Van der Ploeg (2005) sluit bij deze opvatting aan. Het is moeilijk om aan te geven welke factoren de oorzaak kunnen zijn van gedragsproblemen. Dit is wel achteraf te bepalen, maar niet vooraf. Van der Ploeg (1997) noemt in zijn meervoudig risicomodel ook dat er risico- en beschermende factoren zijn die het risico op gedragsproblemen kunnen vergroten, dan wel verkleinen. Al met al is het werken aan het voorkomen van gedragsproblemen een lastige opgave.

Het ontstaan van probleemgedrag is moeilijk te verklaren, gezien het feit dat er op verschillende manieren tegenaan wordt gekeken. De oorzaak kan worden gezocht door te kijken naar de kenmerken van de leerling, of naar de omgeving waarin de leerling opgroeit. Wanneer de oorzaak wordt gezocht buiten de leerling zelf, wordt dit externe attributie genoemd (Van der Wolf & Van Beukering, 2009), er kan zelf weinig invloed worden uitgeoefend op de situatie. De oorzaak kan ook worden gezocht bij de persoon zelf, zoals de ouders, de leerkracht of de leerling zelf. Dit wordt interne attributie genoemd, er kan zelf invloed worden uitgeoefend op de situatie. Er wordt meer extern dan intern geattribueerd.

Het ecologisch model gaat uit van een visie waarin de kind- en omgevingsfactoren met elkaar verweven zijn. Gedragsproblemen zijn relatief, situationeel, relationeel en fluctuerend van aard (Van Lieshout, 2009).

Wanneer er wordt gekeken naar de relatie tussen opvoeding en gedragsproblemen kan worden geconcludeerd dat ouders die de opvoeding als negatief ervaren meer gedragsproblemen ervaren bij hun kinderen dan wanneer de opvoeding als positief wordt ervaren. Ook het opleidingsniveau en inkomen van de ouders speelt een rol. Hoe hoger de opleiding en het inkomen, des te minder gedragsproblemen er worden ervaren. Er is nog te weinig onderzoek gedaan naar het verschil tussen één- en tweeverdieners om hier een eenduidige conclusie te geven. Enerzijds ervaren tweeverdieners minder problemen in de opvoeding, maar zijn zij wel negatiever gestemd over het combineren van werk en opvoeding (Zeijl, 2005).

2.1.3 Het voorkomen van probleemgedrag

Het blijkt dat de zware straf georiënteerde aanpak niet effectief is. De schoolresultaten verminderen, er is een verhoging van anti-sociaal gedrag en de interacties tussen de leerkrachten en leerlingen zijn meer dwingend van aard (Sugai & Horner, 2008). Daarom zal het accent gelegd moeten worden op het voorkomen van gedragsproblemen en niet direct op het bestrijden hiervan.

Grietens (2007) noemt dat er in het onderwijs een gebrek is aan kennis over gedrag en over hoe met probleemgedrag om te gaan. Leerkrachten krijgen in hun opleiding weinig kennis aangereikt om op een systematische wijze naar het gedrag van leerlingen te kijken. Kennis over gedrag van leerlingen is noodzakelijk. Daarnaast hebben leerkrachten niet altijd oog voor het eigen aandeel. Gedragsproblemen zijn volgens leerkrachten vooral het gevolg van leerling kenmerken of de situatie (Goei & Kleijnen, 2009). De leerkracht is een grote factor bij het voorkomen van probleemgedrag. Echt contact tussen de leerkracht en de leerling, waarbij er wordt uitgegaan van positieve verwachtingen jegens de leerling, kan veel problemen voorkomen (Van Lieshout, 2009). Een effectieve leerkracht past verschillende aanpakken bij verschillende leerlingen toe en behandelt de leerlingen dus niet allemaal hetzelfde. Het uitgangspunt is kijken naar wat de leerling nodig heeft (Pameijer, Van Beukering, De Lange, Schulpen & Van de Veire, 2010). Een effectieve leerkracht is authentiek. Zo'n leerkracht kent zichzelf en de leerlingen en blijft dicht bij zichzelf (Stevens & Bors, 2013). Een leerkracht die zich bewust is van zijn eigen denken en voelen is in staat om echt contact te maken met de leerling. Zelf positief gedrag laten zien vormt de basis van een goede leerkracht (Pameijer, Van Beukering, De Lange, Schulpen & Van de Veire, 2010). Hierbij gaat het om zowel de verbale- als non-verbale gedragingen. In aanvulling hierop noemt Van der Wolf dat leerlingen met gedragsproblemen een goed, positief rolmodel nodig hebben (Masterclass Van der Wolf (Van der Wolf), 2013).

Er dient een pedagogisch doel te worden geformuleerd en er moet veel aandacht worden geschonken aan pedagogische kwaliteit. Pedagogische kwaliteit is de manier van lesgeven, de relatie met de leerling en het klassenmanagement (Nelen, 2010). Kwalitatief goed onderwijs is belangrijk en zeer effectief bij het voorkomen van probleemgedrag.

Zoals gezegd kunnen veel gedragsproblemen worden voorkomen door een interessante en uitdagende les te geven (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Goed klassenmanagement, een goede instructie en begeleiding zijn van wezenlijk belang. Ook is het belangrijk dat de leerkracht actief signaleert, observeert en registreert om inzicht te krijgen in het gedrag van de leerling (Goei & Kleijnen, 2009). Daarnaast zal er doelgerichte en specifieke feedback gegeven moeten worden. Dit verhoogt de motivatie van de leerlingen (Pameijer, Van Beukering, De Lange, Schulpen & Van de Veire, 2010). Hattie & Timperley (2007) onderscheiden vier verschillende niveaus van feedback. Deze staan weergegeven in tabel 1.

Soort feedback	Uitleg
Feedback op de taak	Wordt de taak goed uitgevoerd, is de opdracht begrepen? Komt het meest voor, kan krachtig zijn.
Feedback op het proces	Nodig om een taak goede uit te kunnen voeren, bevordert het gebruik van strategieën. Zeer krachtige vorm.
Feedback op de zelfregulatie	Bevordert het zelfregulerende vermogen van de leerling. Zeer krachtige vorm.
Feedback op de persoon van de leerling	Persoonlijke evaluaties op de leerling. De minst krachtige vorm van feedback, afhankelijk van de waarneming van de leerkracht.

Tabel 1. Niveaus van feedback (Hattie & Timperley, 2007).

Een effectieve leerkracht realiseert zich dat een leerling die zich storend gedraagt dit doet met een reden, maar zich hier zelf meestal niet bewust van is. Vaak hebben deze leerlingen weinig zelfvertrouwen (Miedema, 2002). Door hier als leerkracht oog voor te hebben kan veel probleemgedrag worden voorkomen.

2.2. Schoolplein

2.2.1 Probleemgedrag op het schoolplein

Kinderen met problemen op het gebied van sociale vaardigheden ervaren juist op het schoolplein hoe lastig het is om een goede interactie te hebben met andere leerlingen. Op het schoolplein is minder toezicht dan in de klas. Daarnaast zijn er nog niet veel interventiestudies geweest naar probleemgedrag op het schoolplein. Dit kan komen doordat er weinig structuur is op het schoolplein. Ook is het lastig om kinderen te observeren wanneer ze in een vrije situatie spelen (O'Reilly, O'Halloran, Sigafoos, Lancioni, Green, Edrisinha, Cannella & Olive, 2005). Een eerste stap is om als team een visie te ontwikkelen met betrekking tot het spelen op het plein. Juist tijdens de vrije momenten, zoals het spelen op het schoolplein, ontstaan veel conflictsituaties. Onduidelijke afspraken binnen het team en voor de pleinvacht zijn een basis waardoor probleemgedrag kan ontstaan. Door heldere afspraken binnen het team te formuleren, deze met de leerlingen te bespreken en te handhaven, kan veel probleemgedrag worden voorkomen. Het is van groot belang om, op vaste momenten, de afspraken terug te laten komen om te voorkomen dat deze verwateren (Hoekstra, 2002). Gedragsproblemen op het schoolplein kunnen worden verminderd door systematisch gebruik te maken van actief toezicht, door positieve feedback te geven en door instructie te geven op het gebied van sociale vaardigheden (Sugai & Horner, 2008). Deze instructie zal in de klas gegeven moeten worden en systematisch moeten terugkomen.

2.2.1. Afspraken op het schoolplein en de rol van de leerkracht

Leerlingen hebben baat bij buiten spelen. Hierdoor kunnen ze hun aandacht weer beter richten op het werk in de klas (Goorhuis & Van der Aalsvoort, 2010). Spelen is van belang om de wereld te leren kennen en te ontdekken. Kinderen ontwikkelen zich hierdoor op verschillende gebieden. Vygotsky (1896 – 1934) stelt dat de cognitieve ontwikkeling wordt gestimuleerd door de omgeving. Deze ontwikkeling is een sociaal proces, interactie met anderen is van cruciaal belang (Doreleijers, Boer, Huisman, Vermeiren & De Haan, 2006). Leerlingen hebben hier ondersteuning bij nodig, op het schoolplein van leerkrachten. Vaak zijn er op een school heldere regels en afspraken, maar worden deze niet doorgetrokken naar het schoolplein. Door afspraken actief aan te bieden in de klas en de leerlingen zelf verantwoordelijk te maken voor het vaststellen van deze afspraken ontstaat er meer samenhang op het plein (Snoek & Maier, 2003). In aanvulling hierop stelt Miedema (2002) dat de groep zelf ook een verantwoordelijke rol aan kan nemen. Door de leerlingen actief mee te laten denken over de afspraken ontstaat er betrokkenheid. De gemaakte afspraken dienen regelmatig besproken te worden in het team, alsmede de observaties, welke systematisch moeten worden uitgevoerd. Daarnaast dienen de afspraken ook met de leerlingen te worden geëvalueerd (Miedema, 2002). Leerkrachten dienen allemaal dezelfde afspraken te hanteren, maar ook dezelfde sancties. Dit zorgt voor duidelijkheid (Snoek & Maier, 2003). Ook de leerkrachten dienen zich aan afspraken te houden. Wanneer er op het plein vooral gezellig wordt bijgepraat of wanneer de pleinwacht te laat op het plein aanwezig is, kan hij/zij niet deelnemen aan het verbeteren van de sfeer op het plein of conflicten adequaat oplossen.

Goed toezicht wordt gezien als het aanmoedigen van sociaal gedrag, ontmoedigen van gewelddadig gedrag, door veel rond te lopen, scannen hoe er gespeeld wordt en het hebben van interactie met de leerlingen (Lewis, Colvin & Sugai, 2000). Goorhuis & Van der Aalsvoort (2010) noemen vier rollen van de leerkracht op het schoolplein. Deze staan weergegeven in tabel 2.

Rol	Uitvoering
Observator	Observeren van de leerlingen, waarna een plan kan worden opgesteld om leerlingen uit te kunnen dagen om zich te ontwikkelen in hun spel.
Spelstimulator	Uitdagen tot het spelen van een onbekend spel.
Bemiddelaar	Bemiddelen in conflictsituaties en/of interacties.
Spelmaatje	Leerlingen nieuwe ideeën aandragen, door op een positieve manier mee te spelen met het spel.

Tabel 2. Rollen van de leerkracht op het schoolplein (Goorhuis & Van Aalsvoort, 2010).

2.3. Positief gedrag

2.3.1. Wat wordt verstaan onder positief gedrag

Er is geen eenduidige definitie te vinden van het begrip positief gedrag. Wel wordt veel gesproken over gewenst gedrag, gedrag dat de leerkracht van de leerlingen verwacht. Volgens Golly & Sprague (2009) is het belangrijk dat de aandacht vooral gericht wordt op wat positief is en niet op de misdragingen. Leerlingen met probleemgedrag krijgen nu de kans om rustig te worden en weten welk gedrag wel wordt verwacht. Hierbij past dat wanneer de leerkracht de regels helder maakt voor de groep en deze goed aanleert, leerlingen doen wat er van hen wordt verwacht (Golly & Sprague, 2009). Door leerlingen bij het maken van de regels te betrekken ontstaat er betrokkenheid (Miedema, 2002). Wanneer een leerling negatief gedrag vertoont, is het nog niet in staat om positief gedrag te laten zien, daar moet aan gewerkt worden. Hier heeft hij hulp van anderen bij nodig (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Horner (SWPBS conferentie (Horner), 2012) noemt dat het van belang is dat er al vanaf het begin van het schooljaar helder wordt welk gedrag van de leerlingen wordt verwacht en dat dit gedrag geoefend moet worden. In dit onderzoek wordt gewenst gedrag gezien als positief gedrag.

2.3.2. Positief gedrag bevorderen

Een manier om positief gedrag te bevorderen is het stimuleren van een positief schoolklimaat. Brede arrangementen zijn het meest effectief (Goei & Kleijnen, 2009). Intensieve instructie wordt gecombineerd met goed klassenmanagement. De procedures en methoden gelden voor de hele school. De leerkracht is zeer belangrijk als het gaat om het voorkomen van gedragsproblemen binnen deze aanpakken. Kenmerken van schoolbrede aanpakken staan in tabel 3.

Kenmerken schoolbrede aanpakken

Gedrag is aan te leren

De positieve benadering werkt

Effectief onderwijs is onderwijs op basis van de waarden veiligheid, respect en verantwoordelijkheid

Werken vanuit het verzamelen van data

Er is een implementatieteam aanwezig op school

Samenwerking tussen school, ouders en externe begeleiders

Tabel 3. Kenmerken schoolbrede aanpakken (Goei & Kleijnen, 2010).

Een voorbeeld van een aanpak welke schoolbreed is en probleemgedrag voorkomt is School-Wide Positive Behavior Support (SWPBS). De aandacht wordt hierbij preventief op alle leerlingen gericht. Het is geen kant en klaar programma, maar een manier van denken (Nelen, 2010). Kern is dat positief gedrag wordt gestimuleerd. Niet het probleem van een leerling is het uitgangspunt, maar het gedrag dat de leerling vertoont is een uiting van onvermogen (Hemels, 2010). De nadruk ligt op effectieve, systematische en individuele gedragsinterventies, waarbij sociale- en leerresultaten worden bereikt (Sugai & Horner, 2008). De interventies zijn opgebouwd uit drie lagen. De eerste laag geldt voor iedereen en is dus schoolbreed/klassikaal. Zo'n 80-90% van de leerlingen heeft hier voldoende aan. De tweede laag betreft het werken met kleine groepjes leerlingen die risico lopen, ongeveer 5-10% van de leerlingen. De derde laag geldt voor individuele leerlingen met een hoog risico, ongeveer 1-5% van de leerlingen valt onder deze laag (Sugai & Horner, 2008). Positief gedrag wordt op een expliciete en gestructureerde manier gestimuleerd, hierdoor maken leerlingen zich het positieve gedrag eigen. Het positieve gedrag zal aangeleerd moeten worden, waarbij diverse oefenmomenten belangrijk zijn (Goei, Nelen, Van Oudheusden, De Bruïne, Piscaer, Roozeboom, Schoorel & Blok, 2010). Goei et al. (2010) noemen de vijf uitgangspunten van SWPBS:

- Schoolbrede aanpak op basis van gedeelde waarden
- Preventie
- Positieve benadering en het onderwijzen van verwachtingen
- Besluitvorming op basis van gegevens
- Samenwerking met ouders en ketenpartners

Positief gedrag op het plein wordt bevorderd door meer aandacht aan spel te schenken. Dit kan door in elke klas, samen met de leerlingen, een lijst te maken van diverse spelactiviteiten. De bijbehorende materialen zijn aanwezig in een speciale bak. Ook kunnen er diverse spellen worden uitgetest tijdens de gymles. Het blijkt dat er minder agressie op het schoolplein wordt waargenomen wanneer er een bewust aanbod is van diverse spelvormen (Snoek & Maier, 2003).

3. Opzet van het onderzoek

Wanneer onderzoek wordt gedaan met als doel gedrag van leerlingen te veranderen, zal er gekeken moeten worden naar welk gedrag de leerlingen momenteel laten zien en welk gedrag er wordt verwacht. Ook is het van belang om de meningen van de diverse betrokkenen mee te nemen, zoals die van de leerlingen zelf en collega's. In dit hoofdstuk zal worden toegelicht wat de opzet van dit onderzoek is. Dit, in combinatie met het theoretisch kader uit het voorgaande hoofdstuk, zal leiden tot de resultaten welke staan beschreven in hoofdstuk 4.

3.1. Onderzoeksstrategie

Doel van dit onderzoek is om leerkrachten handvatten te bieden bij het buiten spelen, om positief gedrag te bevorderen. Hierdoor zullen er minder incidenten op het plein plaatsvinden en zullen zowel de leerlingen als leerkrachten fijnere pauzes ervaren. In dit praktijkonderzoek is een combinatie gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:

- *Survey-onderzoek*: dit richt zich op de vraag hoe er over bepaalde zaken wordt gedacht en hoe er wordt gehandeld (Harinck, 2010). In dit onderzoek worden de mening en bevindingen van de diverse betrokkenen op het schoolplein als belangrijk uitgangspunt genomen.
- *Programma-evaluatie*: dit type onderzoek richt zich op de resultaten van een programma (Harinck, 2010). Dit type is zichtbaar in de uitvoering; in hoeverre is wat er nu gebeurt op het schoolplein van goede kwaliteit en op welke wijze kan dit worden aangepast?
- *Ontwerpgericht onderzoek*: dit richt zich op het ontwerpen en uitproberen van interventies (Harinck, 2010). Naar aanleiding van de resultaten worden interventies voorgesteld en uitgetoetst in de praktijk.

Om dit onderzoek richting te geven, zijn er een viertal onderzoeksvragen geformuleerd, zoals in hoofdstuk 1 beschreven.

De eerste onderzoeksvraag richt zich op het begrip probleemgedrag. Er wordt gezocht naar een definitie en er wordt gekeken naar hoe de betrokkenen, de leerlingen en collega's, het gedrag op het plein in de pauzes ervaren. Er zijn observaties uitgevoerd, zowel tellende observaties als ABC-observaties (bijlage 1). Ook is er een vragenlijst ontwikkeld, welke is ingevuld door de leerlingen, leerkrachten, intern begeleiders en de (interim)directeur (bijlage 2).

De tweede onderzoeksvraag richt zich op hoe probleemgedrag ontstaat en hoe de pauzes op dit moment zijn vormgegeven. Leidende vragen hierbij zijn gericht op de afspraken op het schoolplein, de inrichting hiervan en de wijze waarop toezicht wordt gehouden door de leerkrachten. Naast het doen van literatuurstudie en documentanalyse (protocol voor buitenspelen en pleinregels, zie bijlage 3), is voor deze onderzoeksvraag ook de vragenlijst van belang, welke is ingevuld door leerlingen, leerkrachten, intern begeleiders en de (interim)directeur.

De derde onderzoeksvraag richt zich op positief gedrag, het gedrag dat als gewenst gedrag wordt gezien en dus verband houdt met het doel van dit onderzoek. Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door een combinatie te maken van literatuuronderzoek, documentanalyse en het analyseren van de ingevulde vragenlijst door leerlingen, leerkrachten, intern begeleiders en de (interim)directeur.

De laatste onderzoeksvraag richt zich op het aanpassen van de bestaande situatie. Naar aanleiding van de resultaten en sterke aspecten in de bestaande situatie, wordt gekeken welke interventies als kansrijk worden gezien om het doel te behalen. Het effect van de interventies, hetzij bekeken over een relatief korte periode van één week, wordt gemeten door middel een vragenlijst (bijlage 6).

3.2. Onderzoeksgroep

In dit onderzoek worden de data verzameld middels observaties, vragenlijsten en documentanalyse. Er zijn in totaal zestig betrokkenen; vijftig leerlingen en tien collega's, te verdelen onder de volgende personen, weergegeven in tabel 4:

Wie	Aantal (N=...)
Leerlingen groep 5	13
Leerlingen groep 6	14
Leerlingen groep 7	8
Leerlingen groep 8	15
Leerkrachten groep 5 tot en met 8	7
Intern begeleiders	2
(Interim)directeur	1

Tabel 4. Betrokkenen binnen het onderzoek (N=60).

Binnen dit onderzoek is gekozen voor de groepen 5 tot en met 8. De keuze is op deze groepen gevallen om twee redenen. Ten eerste is er in drie van de vier groepen gewerkt met Intraverte, een organisatie welke kinderen begeleidt met motorische en/of sociaal emotionele hulpvragen. Doel van deze trajecten is geweest om negatieve groepsprocessen om te buigen naar positieve ervaringen. Binnen de klas worden deze positieve effecten door zowel de leerlingen als leerkrachten ervaren, maar tijdens de pauzes ontstaan er toch nog regelmatig conflicten. Ten tweede spelen de leerlingen van groep 5 tot en met 8 samen buiten, om organisatorische redenen.

In totaal zijn 50 leerlingen betrokken bij dit onderzoek. Dit aantal is geheel willekeurig gekozen. Van elke groep is de helft van de leerlingen gekozen, door op de namenlijst om en om een leerling te kiezen. Hierdoor is van een subjectieve beïnvloeding geen sprake. Van de groepen 5 tot en met 8 zijn alle leerkrachten betrokken. Daarnaast is ervoor gekozen om ook de intern begeleiders en de (interim)directeur te betrekken in dit onderzoek, om de continuïteit te waarborgen.

3.3. Meetinstrumenten

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende instrumenten, weergegeven in tabel 5.

Instrument	Doel van het instrument	Onderzoeks-vraag	Waar komt het instrument vandaan?
ABC-observatie	Dit instrument meet de functie van het gedrag; gebeurtenis, gedrag, gevolg.	1	Zelf ontworpen vanuit fundering theoretisch kader. Van der Wolf & Van Beukering, 2009; Harinck, 2010.
Tellende observatie	Dit instrument meet hoe vaak van te voren vastgesteld gedrag voorkomt.	1 en 2	Zelf ontworpen vanuit fundering theoretisch kader. Van der Wolf & Van Beukering, 2009; Harinck, 2010.
Gestructureerde vragenlijsten	Dit instrument meet de ervaringen, meningen en wensen van de betrokkenen.	1, 2, 3 en 4	Zelf ontworpen instrument vanuit fundering theoretisch kader. Snoek & Maier, 2003; Harinck, 2010.
Documentanalyse	Dit instrument geeft aan wat er al aanwezig is met betrekking tot het buitenspelen in de pauzes.	2, 3 en 4	Documenten, aanwezig op de Geert Groteschool te Zwolle.

Tabel 5. Meetinstrumenten.

Er is gekozen voor twee verschillende vormen van observatie, om heldere data te kunnen verzamelen op verschillende wijzen (Killu, 2008). De tellende observatie meet de feitelijke aantallen van het gedrag, met andere woorden; hoe vaak komt het gedrag voor? De ABC-observatie meet naast het feitelijk vertoonde gedrag ook de functie van het gedrag. Wat is de aanleiding van het gedrag en wat is het gevolg? (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). In bijlage 1 zijn de observatie-instrumenten opgenomen. Naast de observaties is er een vragenlijst ingevuld door zowel leerlingen, leerkrachten, intern begeleiders als de (interim)directeur (bijlage 2). Er is gekozen voor een gestructureerde vragenlijst, waarbij er een afwisseling is tussen gesloten en open vragen. Harinck (2010) hecht grote waarde aan deze combinatie, omdat alleen gesloten vragen onvoldoende informatie geven.

3.4. Triangulatie en validiteit

Triangulatie is een belangrijk aspect binnen het praktijkgericht onderzoek. Het geeft het belang aan van het kijken vanuit verschillende invalshoeken (Harinck, 2010). In dit onderzoek is gekeken vanuit verschillende betrokkenen. Zowel leerlingen uit vier verschillende groepen, leerkrachten, intern begeleiders als de interim-directeur zijn meegenomen. Ook is informatie verzameld middels verschillende bronnen, te weten door observaties te verrichten op meerdere momenten, vragenlijsten te verstrekken aan zestig betrokkenen en het uitvoeren van documentanalyse. Bij deze meetinstrumenten is het theoretisch kader leidend geweest.

Validiteit is een belangrijke term binnen het praktijkgericht onderzoek. Het geeft aan in hoeverre de instrumenten datgene meten wat in de onderzoeksvragen is gesteld (Harinck, 2010). In dit onderzoek hebben de meetinstrumenten een goede bijdrage geleverd om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

3.5. Communicatie met betrokkenen

Binnen de school is draagvlak gecreëerd voor dit onderzoek. Vanaf het begin is het team meegenomen in het proces. Bij het vaststellen van het onderzoeksgebied is bij verschillende collega's gecheckt in hoeverre het onderwerp actueel is. Samen met de toenmalige adjunct-directeur is gekeken naar waar de behoefte specifiek ligt. Vervolgens is het team geïnformeerd over het doel van het onderzoek en de bijbehorende onderzoeksvragen. In de uitvoeringsfase zijn alle betrokkenen op de hoogte gesteld van het doel van de verschillende metingen. De conclusies en aanbevelingen worden besproken met de betrokkenen.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden gegeven, welke antwoord geven op de centrale vraagstelling, zoals genoemd in hoofdstuk 1. De resultaten zijn verkregen met behulp van de instrumenten welke in hoofdstuk 3 zijn weergegeven, in combinatie met een documentanalyse en het theoretisch kader uit hoofdstuk 2. Een overzicht van de resultaten van de vragenlijsten is toegevoegd in bijlage 4 en bijlage 7.

4.1. Probleemgedrag op het schoolplein

Hieronder volgen de resultaten naar aanleiding van de onderzoeksvraag welke zich richt op de huidige situatie met betrekking tot probleemgedrag op het schoolplein. Er is literatuurstudie gedaan naar de definitie van probleemgedrag, uitgewerkt in hoofdstuk 2. Daarnaast zijn er observaties gedaan om in kaart te brengen wat er speelt op het schoolplein en zijn er vragenlijsten ingevuld door zowel leerlingen als collega's.

4.1.1. Definitie probleemgedrag

Het is niet eenvoudig een definitie te geven van probleemgedrag. Er zijn verschillende factoren van belang, daarnaast wordt probleemgedrag niet door ieder persoon op dezelfde manier ervaren (Van der Wolf & Van Beukering, 2007). Gedrag ontstaat in interactie met anderen. De omgeving van de leerling speelt een belangrijke rol. Van der Ploeg (1997) noemt de risicofactoren en beschermende factoren als belangrijk indicator van probleemgedrag. In dit onderzoek wordt probleemgedrag gezien als ongewenst gedrag, waarbij sprake is van een onderwijsbelemmering bij de leerling zelf en/of de leerlingen in de groep.

4.1.2. Probleemgedrag op het schoolplein van de Geert Groteschool

Om te kunnen meten welk probleemgedrag zichtbaar is op het schoolplein en in welke mate dit probleemgedrag voorkomt, is gebruik gemaakt van twee soorten observatie; een ABC-observatie en een tellende observatie (bijlage 2). Uit de observaties blijkt dat leerlingen over het algemeen op een gezellige manier met elkaar spelen, er zijn niet veel incidenten waargenomen. Opvallend is dat veel leerlingen voetballen. Het spel lijkt te worden beïnvloed door het al dan niet zichtbaar aanwezig zijn van de leerkrachten. Wanneer de leerkracht op het voetbalveld staat wordt er op sportieve wijze gespeeld. Wanneer de leerkracht niet aanwezig is ontstaan er snel conflicten. Er is sprake van verbaal agressief, dominant en uitdagend gedrag. Ook is onvoorspelbaar en explosief gedrag waargenomen en worden regels geschonden. Wanneer de leerkracht wel op het schoolplein is, maar in gesprek is met een andere leerling of collega, verloopt het spel vrij verbaal en fysiek.

Naast het voetballen is er ook een aantal leerlingen dat moeizaam tot spel komt. Deze leerlingen maken weinig contact met anderen en zijn passief. Ze worden door andere leerlingen niet uitgenodigd om mee te doen en ook de pleinwacht stimuleert deze leerlingen niet om met anderen een activiteit te ondernemen.

4.1.3. Mening en beleving leerlingen

De mening en beleving van de leerlingen zelf is van belangrijke waarde wanneer er wordt gekeken naar het waargenomen probleemgedrag op het schoolplein. Uit de vragenlijsten, ingevuld door de leerlingen (N=50) blijkt dat de leerlingen het spelen op het schoolplein als leuk ervaren. De resultaten met betrekking tot het spelen op het schoolplein zijn weergegeven in tabel 6.

	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
Spelen op het schoolplein vind ik	13	28	9	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
Ik voel me op het schoolplein	20	29	1	0	0
	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik speel op een fijne manier op het schoolplein	19	29	1	1	0
Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein	8	24	18	0	0

Tabel 6. Mening en beleving leerlingen spelen op het schoolplein (N=50).

Van de 50 leerlingen geven 41 leerlingen aan het spelen leuk of heel erg leuk te vinden. 9 leerlingen geven aan het soms leuk te vinden. Van deze 9 leerlingen geven 5 leerlingen als reden dat er regelmatig ruzies zijn, voornamelijk tijdens het voetballen.

49 leerlingen geven aan zich veilig te voelen op het schoolplein, 48 leerlingen spelen volgens zichzelf op een leuke manier en 32 leerlingen zien dat andere leerlingen het naar hun zin hebben tijdens het buitenspelen. 18 leerlingen weten niet goed hoe andere leerlingen het buitenspelen beleven. Wanneer wordt gekeken naar de afzonderlijke groepen, valt op dat de leerlingen uit groep 5 en 8 het meest twijfelen over de vraag of anderen het fijn vinden op het schoolplein. Uit de vragenlijsten komen geen opvallende verschillen tussen jongens en meisjes.

4.1.4. Mening en beleving collega's

Naast de mening en beleving van de leerlingen is de mening en beleving van collega's gemeten, ook door middel van een vragenlijst. De resultaten zijn weergegeven in tabel 7.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	1	8	1	0	0
Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	1	6	3	0	0
Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	0	10	0	0	0

Tabel 7. Mening en beleving collega's spelen op het schoolplein (N=10).

Uit de vragenlijsten, ingevuld door de collega's (N=10) blijkt dat zij van mening zijn dat de leerlingen het naar hun zin hebben op het schoolplein, 9 collega's antwoorden positief. 7 van de 10 collega's zijn van mening dat de leerlingen zich veilig voelen, 3 collega's twijfelen hieraan. Als reden wordt gegeven dit niet goed in te kunnen schatten. Alle collega's zijn van mening dat de leerlingen op een leuke manier buiten spelen.

4.2. Factoren welke meespelen bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein

Om te bepalen hoe het probleemgedrag kan worden omgebogen naar positief gedrag zal in kaart moeten worden gebracht welke factoren meespelen bij het ontstaan van het probleemgedrag. Hier kunnen vervolgens interventies op worden ingezet. In dit deel van het onderzoek is literatuurstudie gedaan naar deze factoren, uitgewerkt in hoofdstuk 2, evenals documentanalyse en is de mening en beleving van zowel de leerlingen als collega's meegenomen met behulp van de vragenlijst.

4.2.1. Factoren bij het ontstaan van probleemgedrag

Gedragsproblemen ontstaan door interacties tussen de leerling en de omgeving waarin de leerling zich verkeert (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Het is een moeilijke opgave om te bepalen

welke factoren bepalend zijn voor gedragsproblemen. Deze zijn achteraf wel te benoemen. Hierdoor is het voorkomen van gedragsproblemen een ingewikkelde opgave (Van der Ploeg, 2005). Probleemgedrag is persoons- en situatieafhankelijk. De omgeving speelt een grote rol. Naast de omgeving en situatie blijkt dat gedragsproblemen ook fluctuerend van aard zijn, de mate waarin gedragsproblemen worden ervaren wisselt (Van Lieshout, 2009).

4.2.2. Leerling-populatie en probleemgedrag

Wanneer wordt gekeken naar de leerling-populatie op de Geert Groteschool valt op dat veel leerlingen uit gezinnen van hoogopgeleide ouders komen. Daarnaast zijn er weinig allochtone leerlingen; acht van de driehonderd leerlingen, waarvan twee leerlingen zijn geadopteerd door hoogopgeleide ouders. Bijna alle gezinnen bestaan uit tweeverdieners. Uit onderzoek van het Sociaal-cultureel planbureau (Zeijl, 2005) blijkt dat er minder gedragsproblemen worden ervaren bij leerlingen van hoogopgeleide ouders. Er is te weinig onderzoek gedaan naar het effect van één- en tweeverdieners op probleemgedrag bij leerlingen.

4.2.3. Inrichting schoolplein

Het schoolplein van de Geert Groteschool is divers. Er is een betegeld plein met hierop een speelhuisje met glijbaan, drie rekstokken, een klimtoestel, een ballenvanger en een zandbak. Daarnaast ligt een gedeelte met valzand, waarin een grote schommel en twee verschillende klimtoestellen staan. Ook zijn er twee voetbalvelden. Op een deel van het plein staan bosjes en er zijn diverse bomen geplant. Op diverse plekken staan banken. Er spelen maximaal vier groepen tegelijkertijd buiten. Op het schoolplein staat een schuur met hierin materiaal, zoals verschillende soorten karren, springtouwen, materiaal voor in de zandbak en pionnen. Er is een kast in de hal van de school waar ballen, tennisrackets en dergelijke in horen, waarmee in de pauzes gespeeld kan worden. Deze kast is echter binnen een jaar volledig leeg geraakt.

In de vragenlijst welke is ingevuld door zowel leerlingen (N=50) als collega's (N=10) zijn drie vragen opgenomen met betrekking tot de inrichting van het schoolplein. In tabel 8 zijn de resultaten van de antwoorden van de leerlingen weergegeven.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik ben blij met ons schoolplein	23	15	8	2	2
Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein	13	29	4	3	1
Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	18	21	5	4	2

Tabel 8. Mening en beleving leerlingen inrichting schoolplein (N=50).

Van de 50 leerlingen geven 38 leerlingen aan blij te zijn met de inrichting van het schoolplein. 4 leerlingen zijn niet tevreden. 3 leerlingen noemen als reden dat er voor leerlingen uit de bovenbouw niks te doen is, zij geven aan het liefst te voetballen. 42 leerlingen zijn van mening dat er genoeg te doen is op het schoolplein, 39 leerlingen vinden dat er voldoende speelmateriaal aanwezig is. Wanneer wordt gekeken naar de mening van de verschillende groepen valt op dat de leerlingen van groep 5 en 7 zijn het meest positief zijn. Groep 6 is het meest negatief. Er zijn geen grote verschillen tussen jongens en meisjes. In tabel 9 zijn de resultaten van de antwoorden van de collega's weergegeven.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik ben tevreden met ons schoolplein	0	6	2	2	0
Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	0	4	3	3	0
Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	1	3	1	5	0

Tabel 9. Mening en beleving collega's inrichting schoolplein (N=10).

Van de 10 collega's zijn er 6 tevreden met het schoolplein, 2 hebben geen mening en 2 zijn ontevreden. Degenen die ontevreden zijn noemen als reden dat het plein onoverzichtelijk is, dat er

weinig uitdagende toestellen voor de bovenbouw aanwezig zijn en dat de velden kwalitatief niet goed zijn. Op de vraag of er genoeg te doen is voor de leerlingen antwoorden 4 collega's positief, 3 collega's zijn van mening dat er niet altijd genoeg te doen is. 3 collega's zijn positief met betrekking tot het speelmateriaal, 5 collega's vinden dat er te weinig speelmateriaal aanwezig is. De reden is niet onderzocht.

4.2.4. Afspraken op het schoolplein

Elke klas beschikt over een protocol buitenspelen en een lijst met pleinregels. Deze regels en afspraken zijn vastgesteld door het team, de leerlingen zijn hier niet bij betrokken. In hoeverre de afspraken daadwerkelijk worden gehanteerd en besproken met de leerlingen is leerkrachtafhankelijk. De regels en afspraken komen niet structureel terug in het team.

Om te meten in hoeverre de leerlingen en collega's op de hoogte zijn van de afspraken en zich hieraan houden is een item hierover opgenomen in de vragenlijst. De resultaten van de antwoorden van de leerlingen zijn hieronder weergegeven in tabel 10.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	20	26	3	1	0
Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	14	32	3	1	0
Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	3	26	21	0	0

Tabel 10. Mening en beleving leerlingen afspraken (N=50).

Van de 50 leerlingen geven 46 leerlingen aan te weten wat de afspraken zijn en zich hieraan te houden. 29 leerlingen noemen te zien dat ook andere leerlingen zich aan de afspraken houden. 21 leerlingen hebben een vraagteken aangekruist op deze laatste vraag. Er is geen onderzoek gedaan naar de vraag waarom dit aantal voor het vraagteken gekozen heeft.

Met betrekking tot het verschil binnen de vier groepen zijn geen opvallende zaken waar te nemen. Wanneer wordt gekeken naar het verschil tussen jongens en meisjes, kunnen 21 van de 25 jongens vertellen wat de afspraken zijn, tegenover alle 25 meisjes.

Ook de collega's is naar hun mening gevraagd met betrekking tot de afspraken op het schoolplein. De resultaten van de antwoorden zijn weergegeven in tabel 11.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein (N=10)	0	6	2	2	0
Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein (N=9)	1	4	2	2	0
Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein (N=10)	0	5	1	4	0
Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein (N=7)	1	3	1	2	0

Tabel 11. Mening en beleving collega's afspraken.

Van de 10 collega's kunnen 6 collega's aangeven wat de afspraken zijn op het schoolplein. Van de 9 collega's kunnen 5 collega's zich vinden in de gemaakte afspraken, 2 collega's kunnen zich niet vinden in de afspraken. Van de 10 collega's zijn 5 collega's van mening dat de leerlingen zich houden aan de geldende afspraken, 4 collega's vinden dat de leerlingen zich niet aan de afspraken houden. Van de 10 collega's hebben de 7 leerkrachten ook antwoord gegeven op de vraag of ze zich zelf aan de afspraken houden. 4 leerkrachten hebben hier positief op geantwoord, 1 leerkracht ervaart dit als wisselend en 2 leerkrachten antwoorden dat ze zich niet aan de gemaakte afspraken houden.

4.2.5. Toezicht op het schoolplein tijdens pauzes

Wanneer wordt gesproken over het houden van goed toezicht wordt dit gezien als het aanmoedigen van sociaal gedrag en het ontmoedigen van gewelddadig gedrag, door veel rond te lopen en te scannen hoe er gespeeld wordt. Hierbij is het hebben van interactie met de leerlingen belangrijk (Lewis, Colvin & Sugai, 2000). Er zijn vier rollen die de leerkracht aan kan nemen op het schoolplein, welke staan omschreven in hoofdstuk 2 in tabel 2.

Wanneer de observaties worden gedaan naar het gedrag van de leerlingen op het schoolplein valt ook het leerkrachtgedrag op. Tijdens de observaties zijn de leerkrachten veel met elkaar in gesprek. Er zijn afspraken gemaakt omtrent de pauzetijden, tijdens de observatiemomenten worden deze niet altijd en niet door iedere leerkracht nageleefd. De afspraak is, dat alle leerkrachten mee naar buiten gaan en tegelijkertijd met de leerlingen buiten zijn, dit is tijdens de observatiemomenten niet altijd bij alle leerkrachten het geval.

In de vragenlijst zijn vragen opgenomen omtrent het toezicht op het schoolplein. In tabel 12 zijn de resultaten weergegeven van de antwoorden van de leerlingen.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	7	25	6	11	1
De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein	20	25	4	0	1
De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem	28	18	2	2	0
De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	11	16	7	6	0
De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	4	16	11	16	3

Tabel 12. Mening en beleving leerlingen toezicht op het schoolplein (N=50).

Van de 50 leerlingen zeggen 32 leerlingen naar de juf of meester te gaan wanneer er iets is wat niet fijn is, 12 leerlingen zeggen dit niet te doen. 45 leerlingen geven aan dat de leerkrachten naar hen luisteren wanneer hij/zij iets vertelt. Ook ervaren 46 leerlingen dat zij worden geholpen met het oplossen van een probleem. Van de 50 leerlingen vinden 27 leerlingen dat er goed wordt opgelet tijdens het buitenspelen, 7 leerlingen weten dit niet goed en 6 leerlingen vinden dat er niet goed wordt opgelet. Wanneer de vraag wordt gesteld of de leerkrachten meedenken over wat te doen tijdens de pauze antwoorden 20 leerlingen dat de leerkrachten meedenken, 19 leerlingen vinden dat dit niet zo is en 11 leerlingen hebben hier geen mening over. Er is bij deze vragen niet om een nadere toelichting gevraagd.

De leerlingen van groep 5 zijn vooral positief over de pleinwacht. De leerlingen van groep 6 zijn minder tevreden, de leerlingen van groep 7 en 8 zijn het minst tevreden. Wanneer wordt gekeken naar het verschil tussen jongens en meisjes, blijkt dat de jongens iets minder tevreden zijn dan de meisjes, met name omtrent de laatste vraag; de juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein.

Gezien de resultaten van de leerlingen is het goed om deze te vergelijken met de antwoorden van de collega's. De eerste drie vragen zijn aan zowel de leerkrachten, intern begeleiders als de directeur gesteld. De laatste drie vragen zijn alleen aan de leerkrachten gesteld. De resultaten zijn weergegeven in tabel 13.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht (N=10)	1	7	1	1	0
Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt (N=10)	3	5	1	1	0
Ik houd actief toezicht op het schoolplein (N=10)	1	2	5	2	0
Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein (N=7)	2	4	1	0	0
Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein (N=7)	2	5	0	0	0
Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein (N=7)	1	5	1	0	0

Tabel 13. Mening en beleving collega's toezicht op het schoolplein.

Van de 10 collega's weten 8 te noemen wat er van hen wordt verwacht op het schoolplein. 8 collega's kunnen vertellen wat actief toezicht houden inhoudt. Op de vraag of dit uitgelegd kan worden noemen de meeste collega's rondlopen, meedenken en meedoen met de leerlingen en preventief handelen als belangrijk punt. 6 van de 7 leerkrachten geven aan te luisteren naar wat de leerling te vertellen heeft. Alle 7 leerkrachten vinden dat zij de leerlingen helpen met het oplossen van een probleem en 6 van de 7 leerkrachten denken met de leerlingen mee over wat te doen op het plein. In de toelichting wordt daarentegen ook door een aantal leerkrachten genoemd dat er niet altijd wordt meegedacht, soms is het een bewuste keuze om niet mee te denken, soms een moment om collega's te spreken.

4.3. Positief gedrag bevorderen

Wanneer het doel is positief gedrag te bevorderen zal helder gemaakt moeten worden wat onder positief gedrag wordt verstaan en op welke wijze het positieve gedrag kan worden bevorderd. Hiertoe is literatuurstudie gedaan, uitgewerkt in hoofdstuk 2. Naast de theoretische onderbouwing is gekeken naar wat al aanwezig is op school en op welke wijze de aanwezige instrumenten ingezet kunnen worden. De mening en beleving van zowel de leerlingen als collega's zijn ook meegenomen.

4.3.1. Positief gedrag op het schoolplein

Wanneer er wordt gesproken over positief gedrag op het schoolplein, wordt er vooral gesproken over gewenst gedrag, het gedrag dat van de leerling wordt verwacht. Hierbij is het van belang dat er vooral aandacht wordt geschonken aan positief gedrag in plaats van op misdragingen (Golly & Sprague, 2009). Er zijn nog maar weinig interventiestudies geweest naar gedrag op het schoolplein, wellicht doordat er weinig structuur is op het schoolplein. Mede hierdoor is observeren lastig (O'Reilly, O'Halloran, Sigafos, Lancioni, Green, Edrisinha, Cannella & Olive, 2005).

4.3.2. Aanwezige interventies om positief gedrag op het schoolplein te bevorderen

Er is een protocol aanwezig met betrekking tot het buitenspelen. Doel van dit protocol is het hanteren van heldere en eenduidige afspraken en regels. Hierbij wordt de nadruk gelegd op voorspelbaar leerkrachtgedrag, daarnaast weten leerlingen wat van hen wordt verwacht. In het protocol staat vermeld dat er per klas een lijst aanwezig is met activiteiten voor het buitenspelen, dat er afspraken worden gemaakt, waarvan vijf schoolbreed worden gedragen. De afspraken dienen voor elke pauze te worden besproken met de leerlingen en na de pauze geëvalueerd. Leerkrachten staan ieder op een eigen plek op het plein met als doel het observeren van de leerlingen. Aan dit protocol is een lijst gekoppeld met hierop de pleinregels.

Uit de observaties blijkt dat het protocol niet actief wordt toegepast. Er is niet in alle klassen een lijst te vinden met activiteiten waaruit de leerlingen kunnen kiezen. Ook zijn er geen schoolbrede afspraken gemaakt en worden de groepsafspraken niet structureel besproken en geëvalueerd met de

leerlingen. Wanneer wordt gekeken naar het toezicht van de leerkrachten valt op dat leerkrachten vooral bij elkaar staan en weinig rondlopen of een eigen positie innemen.

Naast het protocol is de methode 'Kinderen en hun sociale talenten' aangeschaft. De lessen welke hierin worden aangeboden kunnen worden doorgetrokken naar het plein. Het gebruik hiervan op het plein is momenteel leerkrachtafhankelijk.

4.3.3. Positief gedrag bevorderen

Positief gedrag op het schoolplein kan worden bevorderd door als team een visie te ontwikkelen met betrekking tot buitenspelen. Hierbij zijn heldere afspraken nodig, waar de leerlingen bij betrokken worden. Deze afspraken zullen moeten worden aangeleerd en worden geoefend en zullen regelmatig terug moeten komen. Dit, in combinatie met actief toezicht, het geven van positieve feedback en door instructie te geven op sociale vaardigheden zal het positieve gedrag van leerlingen versterken (Sugai & Horner, 2008).

4.3.4. Mening en beleving van leerlingen en collega's

In de vragenlijst is een gedeelte opgenomen waarin wordt gevraagd naar de mening en beleving van de leerlingen en collega's met betrekking tot positief gedrag. De resultaten zijn hieronder weergegeven, de mening en beleving van de leerlingen (N=50) in tabel 14, de mening en beleving van collega's (N=10) in tabel 15.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	13	30	3	3	1
Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein	10	30	10	0	0
De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien	13	27	6	4	0

Tabel 14. Mening en beleving leerlingen positief gedrag (N=50).

De leerlingen zijn van mening dat zij weten wat positief gedrag is, 43 van de 50 leerlingen antwoord positief. In de uitleg wordt veel genoemd dat leuk spelen, je aan de regels houden en lief doen tegen elkaar hierbij belangrijk is. Er zijn geen grote verschillen tussen de verschillende groepen en tussen jongens en meisjes.

Leerlingen zijn van mening zelf positief gedrag te laten zien, 40 van de 50 leerlingen antwoorden positief, geen enkele leerling negatief. Ook op de vraag of de juffen en meesters positief gedrag bevorderen antwoorden 40 leerlingen positief.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	1	8	1	0	0
Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	0	7	3	0	0
Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	2	3	5	0	0

Tabel 15. Mening en beleving collega's positief gedrag (N=10).

Collega's geven aan te weten wat positief gedrag inhoudt. Hierbij worden diverse aspecten genoemd, zoals het letten op en houden aan afspraken en goed toezicht houden. Opvallend is dat de leerkrachten twijfelend reageren op de vraag of zij zelf positief gedrag bevorderen, de helft heeft een vraagteken ingevuld. Er wordt aangegeven dit niet altijd te doen. De intern begeleiders en directeur is gevraagd in hoeverre zij in hun rol als intern begeleider of directeur bezig zijn met het bevorderen van positief gedrag. Hierop wordt twee keer 'nee' geantwoord en één keer het vraagteken.

4.4. Bestaande werkwijze aanpassen en optimaliseren

Om met een plan van aanpak te komen wordt gekeken naar wat al sterk is in de bestaande situatie, wat zwak is en wat kansrijke interventies zijn op deze specifieke basisschool. Deze interventies zijn

ontleend aan de literatuur, uitgewerkt in hoofdstuk 2 en de uitkomsten van de vragenlijsten. Er is ingespeeld op waar behoefte aan is.

4.4.1. Sterk in bestaande situatie

In de bestaande situatie is een protocol voor buitenspelen aanwezig, waarin schoolbrede afspraken staan beschreven. Naast de aanwezigheid van het protocol is tijdens het observeren opgevallen dat de leerlingen grotendeels op een gezellige manier met elkaar spelen. Dit beeld wordt bevestigd door de resultaten uit de vragenlijsten. Daarnaast is in de loop van dit onderzoek gekozen voor een andere aanpak met betrekking tot de pauzes. Bij aanvang van het onderzoek, is uitgegaan van de situatie dat er wisselende groepen tegelijkertijd buitenspelen. Gedurende het onderzoek is gekozen voor de huidige constructie, waarbij de groepen 3 en 4 (in totaal vier groepen) en de groepen 5 tot en met 8 samen buitenspelen. Alle leerkrachten gaan alle pauzes mee naar buiten. Dit heeft geleid tot minder incidenten op het plein. Ook is er een kast met diverse materialen voor het buitenspelen aangeschaft.

4.4.2. Zwak in bestaande situatie

Het protocol voor buitenspelen wordt niet gehandhaafd. Het is door een aantal leerkrachten opgesteld, in het team besproken, maar vervolgens niet meer teruggekomen. Ook is hier geen controle op geweest en zijn de afspraken niet geëvalueerd. Daarnaast zijn de afspraken niet helder. De leerlingen geven aan prima te weten wat de afspraken zijn, maar de collega's hebben hier een ander beeld bij. Tijdens de observaties is opgevallen dat de leerlingen regelmatig op de afspraken moeten worden gewezen en dat het al dan niet aanwezig zijn van de leerkracht van invloed is op het houden aan de afspraken. De afspraken die helder zijn voor alle partijen worden niet door alle partijen nageleefd. Een ander punt is het actief toezicht houden. De leerkrachten staan veelal op één plek op het schoolplein bij elkaar. Bij navraag is gebleken dat de leerkrachten veel druk ervaren door het continuurooster. Van 8.30 uur tot 14.30 uur is er geen pauze voor de leerkrachten; er wordt samen met de leerlingen geluncht en tijdens het buitenspelen gaan alle leerkrachten, alle pauzes, mee naar buiten waar van hen wordt verwacht actief toezicht te houden. Een laatste punt van zwakte is het ontbreken van veel materialen in de kast. Er is geen systeem geweest om toezicht te kunnen houden op de terugkomst van de materialen.

4.4.3. Kansrijke interventies

Er is ervoor gekozen om een aantal kansrijke interventies in de praktijk uit te proberen. Deze zijn ontleend aan de literatuurstudie, beschreven in hoofdstuk 2, in combinatie met de uitkomsten van de vragenlijsten. In eerste instantie gaat het om het maken van afspraken. Het blijkt dat hier wisselend over wordt gedacht door leerlingen en collega's, maar ook tijdens de observaties is duidelijk geworden dat deze aangescherpt dienen te worden. Snoek & Maier (2003) noemen dat het hebben van duidelijke afspraken kan zorgen voor saamhorigheid op het plein. Miedema (2002) vult aan door aan te geven dat de leerling hier zelf een belangrijke rol in speelt en dat de afspraken regelmatig terug moeten komen. Naast het maken van afspraken is het houden van actief toezicht door de leerkrachten een aandachtspunt. In hoofdstuk 2 staan de vier rollen van de leerkracht op het plein weergegeven in tabel 2 (Lewis, Colvin & Sugai, 2000). In een teamvergadering is een korte toelichting gegeven op het onderzoek, waarbij de volgende interventies zijn besproken (bijlage 5):

- Alle leerkrachten houden zich aan de pauzetijden zoals afgesproken en alle leerkrachten zijn tegelijk met de leerlingen buiten.
- De afspraken m.b.t. het buitenspelen worden in de groep, met de leerlingen besproken. Wat zijn de afspraken en waarom zijn ze belangrijk?
- Voorafgaand aan alle pauzes worden deze afspraken kort herhaald. Na de pauze wordt kort geëvalueerd. Tip: bespreek drie positieve punten en één verbeterpunt met de groep.
- Houd actief toezicht. Dit betekent dat je rondloopt op het plein en actief betrokken bent bij de leerlingen. Kies elke pauze bewust voor één van de vier rollen voor buitenspelen, wissel af.
- Geeft positieve feedback wanneer je ziet dat het goed gaat.

4.4.4. Ervaring en beleving leerlingen en leerkrachten

Om te kunnen meten in hoeverre de interventies effect hebben gehad is een nieuwe vragenlijst ontwikkeld, welke is uitgedeeld aan de 50 leerlingen en 7 leerkrachten. De intern begeleiders en directeur hebben geen vragenlijst ontvangen. De vragenlijst is te vinden in bijlage 6, het overzicht met de resultaten in bijlage 7. In tabel 16 en 17 zijn de resultaten van de leerlingen weergegeven. Om een goede vergelijking te kunnen maken met de resultaten welke zijn verkregen voor het uitvoeren van de interventies, zijn de tabellen van voor het uitvoeren van de interventies en na het uitvoeren van de interventies met elkaar vergeleken. Deze vergelijkingen zijn te vinden in bijlage 8.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	15	28	4	3	0
Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	1	21	24	2	2

Tabel 16. Mening en beleving leerlingen afspraken op het schoolplein na interventies (N=50).

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	3	22	8	14	3
De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	8	19	13	9	1
De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	7	17	4	13	9

Tabel 17. Mening en beleving leerlingen toezicht op het schoolplein na interventies (N=50).

Opvallend is dat er weinig verschillen zijn op te merken in de uitkomsten van de gesloten vragen, de leerlingen zijn na het uitvoeren van de interventies zelfs iets negatiever dan daarvoor. Na nadere analyse blijkt dat vooral de leerlingen van groep 8 de vragenlijsten negatiever hebben ingevuld. Wanneer de leerlingen van groep 8 niet worden meegenomen in de resultaten (zie bijlage 8), blijkt dat de leerlingen van groep 5 tot en met 7 (N=35) nog ongeveer hetzelfde denken over de afspraken op het plein. Wanneer er wordt gekeken naar het toezicht op het plein zijn de leerlingen van groep 5 tot en met 7 iets positiever. Bij navraag bij de leerkrachten van groep 8 is gebleken dat de interventies binnen groep 8 matig tot niet zijn uitgevoerd, door het oefenen van de eindmusical en andere activiteiten.

In de vragenlijst is een open vraag opgenomen, waarin wordt gevraagd naar wat voor de leerlingen het grootste verschil is geweest tijdens het buitenspelen in de week waarin de interventies zijn toegepast. Hieruit blijkt dat veel leerlingen een positief verschil hebben ervaren. Een aantal leerlingen heeft meerdere antwoorden gegeven. In tabel 18 zijn de antwoorden genoteerd.

Groep	Wat is er veranderd?	Aantal keer genoemd
Groep 5	Er zijn materialen aangeschaft	4
	Er is minder ruzie	4
	Er wordt meer opgelet	4
	Er is niks veranderd	2
	Alles is nu anders	1
Groep 6	Er is niks veranderd	7
	Het is gezelliger	3
	Er is minder ruzie	2
	Er worden afspraken gemaakt	1
	De juf doet mee	1
	We kunnen ruzies nu zelf oplossen	1
	Er is niks veranderd, want juf deed altijd al mee en we hebben al duidelijke afspraken	1

Groep 7	Er is minder ruzie	8
	Er worden afspraken gemaakt	4
Groep 8	Er is niks veranderd	11
	Tijd	2
	Er is meer rust	1
	Het zijn hele kleine details	1

Tabel 18. Verschillen volgens leerlingen na interventies, benoemd in open vraag (N=50).

Ook de leerkrachten is gevraagd naar hun mening. Van de 7 leerkrachten hebben 5 leerkrachten de vragenlijst ingevuld, de leerkrachten van groep 8 hebben dit niet gedaan, de interventies zijn door hen niet of nauwelijks uitgevoerd. Het is hierdoor lastig een vergelijking te maken met de antwoorden welke werden gegeven voorafgaand aan de uit te voeren interventies.

Wanneer wordt gekeken naar de antwoorden van de 5 leerkrachten die de vragenlijst hebben ingevuld is er een positief verschil te zien, geen enkele vraag wordt negatief beantwoord. In tabel 19, 20 en 21 zijn de resultaten te vinden.

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	2	3	0	0	0
Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	3	2	0	0	0

Tabel 19. Mening en beleving leerkrachten afspraken op het schoolplein na interventies (N=5).

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Ik houd actief toezicht op het schoolplein	3	2	0	0	0
Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	4	1	0	0	0
Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	4	1	0	0	0
Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	1	4	0	0	0

Tabel 20. Mening en beleving leerkrachten toezicht op het schoolplein na interventies (N=5).

	JA!	Ja	?	Nee	NEE!
Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	1	3	1	0	0
Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	4	1	0	0	0

Tabel 21. Mening en beleving leerkrachten positief gedrag op het schoolplein na interventies (N=5).

Middels een open vraag is de leerkrachten gevraagd wat zij als voor- en nadelen van actief toezicht houden ervaren. De leerkrachten hebben meerdere antwoorden gegeven. De antwoorden zijn weergegeven in tabel 22.

	Aantal keer genoemd
Voordelen	
Meer contact met de groep	2
Meer op de hoogte van wat er speelt	2
Verantwoordelijkheid afspraken ligt nu bij de leerlingen, dit werkt positief	2
Werkt positief voor relatie met de leerlingen	1
Leerlingen genieten, net als leerkracht	1
Leerlingen zijn zich bewuster van eigen gedrag	1
Leerlingen ervaren dat ze gezien worden	1
Als leerkracht kun je positief sturen	1
Zichtbaar minder ruzies	1
Je kunt incidenten voorkomen	1

	Je kunt pro-actief zijn	1
Nadelen	Geen rust en pauze door continuooster	4
	Geen tijd om thee te halen, naar toilet te gaan	2
	Geen tijd om een collega te spreken	1
	Geen nadelen wanneer alle leerkrachten het doen	1

Tabel 18. Voor- en nadelen van actief toezicht houden volgens leerkrachten na interventies, benoemd in open vraag (N=5).

De leerkrachten ervaren vooral veel voordelen van het actief toezicht houden, deze voordelen zijn divers, maar staan wel met elkaar in verbinding. De nadelen komen vrijwel op hetzelfde neer; er is behoefte aan een pauzemoment.

5. Conclusies, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zullen achtereenvolgens de conclusies, discussie en aanbevelingen worden beschreven. De conclusies geven het antwoord op de vier gestelde onderzoeksvragen en daarmee ook het antwoord op de centrale vraagstelling. In de discussie zal te lezen zijn wat er nog meer aan onderzoek nodig is om te komen tot meer verdieping. Als laatste zullen er aanbevelingen worden gedaan naar aanleiding van dit uitgevoerde onderzoek.

5.1. Conclusies

Op basis van de literatuurstudie uit hoofdstuk 2 en het praktijkonderzoek waarvan de resultaten zijn verwerkt in hoofdstuk 4, kunnen de onderzoeksvragen worden beantwoord en zal de centrale vraagstelling worden beantwoord. Deze antwoorden vormen de conclusies van dit onderzoek.

5.1.1. Probleemgedrag op het schoolplein

Wanneer er wordt gesproken over probleemgedrag, wordt het gedrag bedoeld dat ongewenst is en waarbij er sprake is van een onderwijsbelemmering bij de leerling zelf en/of de leerlingen in de groep (Goei & Kleijnen, 2009). Probleemgedrag is afhankelijk van vele factoren, zoals de situatie, context en persoon. Op de Geert Groteschool wordt over het algemeen op een gezellige manier met elkaar gespeeld. **Opvallend is dat wanneer de leerkrachten niet zichtbaar aanwezig zijn, de leerlingen meer gedragsproblematiek laten zien.**

Uit de vragenlijsten blijkt dat de leerlingen zelf het buitenspelen als leuk ervaren, 41 van de 50 leerlingen hebben positief geantwoord. Ook voelen de leerlingen zich veilig op het schoolplein en zijn ze van mening dat ze zelf op een leuke manier spelen. De collega's delen de mening van de leerlingen, van de 10 collega's zijn 9 het erover eens dat de leerlingen het naar hun zin hebben op het schoolplein. Ook vinden zij dat de leerlingen op een leuke manier met elkaar spelen. Deze conclusie is bijzonder, wanneer wordt gekeken naar de aanleiding van het uitvoeren van dit onderzoek. Dit onderzoek is opgestart omdat er bij een aantal leerlingen probleemgedrag op het schoolplein is ervaren en dat er behoefte is aan handvatten om het negatieve gedrag om te buigen naar positief gedrag.

5.1.2. Factoren welke een rol spelen bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein

Het voorkomen van gedragsproblemen is niet eenvoudig, omdat de factoren welke hieraan ten grondslag liggen meestal niet van te voren te benoemen zijn maar pas achteraf (Van der Ploeg, 2005). In dit onderzoek is er daarom voor gekozen om een aantal factoren tegen het licht te houden.

Het schoolplein van de Geert Groteschool is divers ingericht met voldoende afwisseling. De leerlingen zijn grotendeels tevreden. Van de 10 collega's zijn er 6 tevreden, de anderen noemen dat het schoolplein niet overzichtelijk is en de toestellen niet uitdagend genoeg. Er wordt door 5 collega's gezegd dat er te weinig speelmateriaal is. Er kan worden geconcludeerd dat er een verschil is in beleving van het schoolplein tussen de leerlingen en collega's.

Een andere belangrijke factor welke is meegenomen, is het maken van afspraken op het plein. Wanneer afspraken actief worden aangeboden en wanneer de leerlingen zelf verantwoordelijk worden gemaakt ontstaat er meer saamhorigheid op het plein (Snoek & Maier, 2003). Op de Geert Groteschool wordt gewerkt met een protocol voor het buitenspelen en met afspraken en regels, maar deze komen niet structureel terug. De leerlingen zijn van mening dat zij goed op de hoogte zijn van de afspraken en dat ze zich er ook goed aan houden. Wel is door bijna de helft van de leerlingen een vraagteken ingevuld op de vraag of anderen zich aan de afspraken houden, de reden is onbekend. De collega's zijn negatiever over de afspraken, zij geven aan minder op de hoogte te zijn van wat de afspraken zijn en de helft is van mening dat de leerlingen zich hier niet altijd aan houden. Ook noemen twee leerkrachten dat zij zelf zich niet altijd aan de afspraken houden. De leerlingen zijn dus positiever gestemd dan de collega's.

De laatste factor welke in dit onderzoek is meegenomen, is het houden van actief toezicht. Onder actief toezicht houden wordt het aanmoedigen van sociaal gedrag en het ontmoedigen van gewelddadig gedrag verstaan. Dit door rond te lopen op het schoolplein en één van de vier rollen aan te nemen (Lewis, Colvin & Sugai, 2000; Goorhuis & Van Aalsvoort, 2010). Tijdens de observaties valt op dat de leerkrachten weinig tot geen actief toezicht houden. De leerlingen ervaren dat er matig wordt opgelet door de leerkrachten, maar vooral het meedenken over wat te doen op het plein scoort onvoldoende. Ook geeft een aantal leerlingen aan niet naar de leerkracht te gaan wanneer er iets is. Hoe hoger de groep, des te negatiever de antwoorden. Daarnaast antwoorden jongens negatiever dan meisjes. De collega's antwoorden wel positief, zij geven aan te weten wat actief toezicht houden inhoudt, naar de leerlingen te luisteren en mee te denken. Op de vraag of er ook daadwerkelijk actief toezicht wordt gehouden wordt vijf keer voor het vraagteken gekozen. Er kan worden geconcludeerd dat het houden van actief toezicht punt van aandacht is.

5.1.3. Positief gedrag op het schoolplein bevorderen

Onder positief gedrag wordt in dit onderzoek gewenst gedrag verstaan, waarbij er aandacht wordt geschonken aan het positieve en niet aan de misdragingen (Golly & Sprague, 2009). Er zijn nog maar weinig studies gedaan naar positief gedrag op het schoolplein, juist omdat observeren lastig is in een situatie met weinig structuur zoals op het schoolplein (O'Reilly, O'Halloran, Sigafos, Lancioni, Green, Edrisinha, Cannella & Olive, 2005).

De aanwezige interventies op de Geert Groteschool om positief gedrag te bevorderen, zoals het protocol voor buitenspelen, worden niet op alle punten actief toegepast. De leerlingen zijn van mening dat ze prima weten wat positief gedrag inhoudt en dat ze dit ook laten zien. Dit is in overeenstemming met wat de collega's ervaren, al is een aantal van mening positief gedrag niet altijd te stimuleren. Zowel leerlingen als collega's zijn dus positief gestemd over dit onderdeel, ondanks dat tijdens de observaties en uit de documentanalyse blijkt dat er nog veel winst valt te behalen. Deze bevindingen zijn meegenomen bij het zoeken naar alternatieven.

5.1.4. Bestaande werkwijze aanpassen en optimaliseren

De bestaande werkwijze laat zien dat er een aantal aspecten is wat verbetering behoeft. Op basis van de voorgaande conclusies zijn interventies opgezet, welke zijn uitgetoetst gedurende één week en beoordeeld door middel van nieuwe vragenlijsten. De leerlingen laten weinig veranderingen zien in hun beoordelingen en zijn zelfs iets negatiever dan voor het uitvoeren van de interventies. Echter, bij de open vragen noemen veel leerlingen wel degelijk positieve vooruitgang. Ook wordt het meedenken van de leerkrachten positiever bestempeld. Er is een verschil tussen de antwoorden van de leerlingen van groep 5 tot en met 7 en de leerlingen van groep 8. De leerkrachten van groep 8 geven aan de interventies niet te hebben uitgevoerd door het oefenen van de eindmusical en andere activiteiten. Nu kan worden geconcludeerd dat er wel een verschil is tussen het al dan niet uitvoeren van de interventies, immers, de leerlingen van groep 5 tot en met 7 zijn positiever gestemd dan de leerlingen van groep 8 en noemen in de open vragen een beduidend positievere ontwikkeling. De interventies hebben in deze week dus effect gehad op de beleving van het buitenspelen van de leerlingen van groep 5 tot en met 7, ondanks dat dit uit de gesloten vragen minder naar voren komt.

De leerkrachten van groep 5 tot en met 7 zijn positief gestemd en zien een duidelijke verbetering. Dit wordt ook duidelijk wanneer hen wordt gevraagd naar de positieve effecten van het houden van actief toezicht, er worden maar liefst 11 positieve veranderingen genoemd. Kanttekening is de combinatie van actief toezicht houden met het continu-rooster. De leerkrachten eten samen met de leerlingen en gaan mee naar buiten, waardoor er geen tijd is voor pauze en rust, zeker niet in combinatie met actief toezicht houden. Dit wordt door 4 van de 5 leerkrachten als nadeel genoemd.

5.1.5. Centrale vraagstelling

In dit onderzoek is getracht antwoord te vinden op de volgende centrale vraagstelling:

Welke factoren spelen een rol bij het ontstaan van probleemgedrag op het schoolplein en op welke wijze kan dit probleemgedrag worden gereduceerd middels het bevorderen van positief gedrag?

In dit onderzoek is naar voren gekomen dat er diverse factoren zijn die een rol spelen bij het ontstaan van probleemgedrag en dat deze moeilijk vooraf zijn te voorspellen. Probleemgedrag is afhankelijk van onder andere de situatie, context en persoon. Ook de persoonskenmerken van de leerling spelen een rol (Goei & Kleijen, 2009; Van der Wolf & Van Beukering, 2009). De mate waarin de gedragsproblemen worden ervaren is persoonsafhankelijk. Op de Geert Groteschool worden vooral problemen ervaren op het gebied van het maken en houden aan afspraken op het schoolplein en het houden van actief toezicht door de leerkrachten. Dit probleemgedrag is, nadat het in kaart is gebracht, gereduceerd door heldere afspraken te maken, zowel tussen de leerkrachten onderling als met de leerlingen. Hierbij zijn de leerlingen medeverantwoordelijk gemaakt, door hen mee te laten denken over de te maken afspraken. Ook is er door de leerkrachten actief toezicht gehouden, waarbij zij keuzes hebben gemaakt over welke rol zij aannemen op het schoolplein, ontleend aan de vier rollen zoals benoemd door Goorhuis & Van Aalsvoort, 2010. Deze interventies hebben positief gedrag bevorderd. Door in kaart te brengen naar welk probleemgedrag zichtbaar is, is het mogelijk geweest specifieke interventies op te zetten voor de groepen 5 tot en met 8 van de Geert Groteschool. De opmerking van een leerling uit groep 7: “Kijk juf, onze afspraken werken goed hè, er is helemaal geen ruzie meer geweest met de voetbal” deed beseffen dat het praktijkgericht onderzoek van toegevoegde waarde is geweest.

5.2. Discussie

In dit onderzoek is ervoor gekozen om een analyse uit te voeren naar de bestaande situatie om vervolgens passende interventies op te zetten en deze uit te proberen in de praktijk gedurende één week. Het is gebleken dat één week te kort is om harde conclusies te kunnen trekken. Langer uitvoeren van de interventies is niet te realiseren geweest in het tijdsbestek van dit onderzoek.

Daarnaast is gebleken dat er een behoefte is ontstaan om naar aanleiding van de antwoorden van de leerlingen bij een aantal vragen verduidelijkingsvragen te kunnen stellen. Zo is er een aanzienlijk aantal leerlingen dat een vraagteken heeft ingevuld bij het punt over het meedenken van de leerkrachten op het plein over wat de leerlingen kunnen doen. Door de keuze om de vragenlijsten anoniem in te laten vullen is niet te achterhalen wat de achterliggende gedachte is geweest. Wellicht had het afnemen van groepsinterviews voor meer duidelijkheid gezorgd.

5.3. Aanbevelingen

Op basis van de conclusies worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Het bestaande protocol biedt uitgangspunten voor het opzetten van beleid omtrent het buitenspelen. De afspraken welke staan beschreven dienen nogmaals te worden bediscussieerd in het gehele team, waarbij basisafspraken worden geformuleerd waarin iedereen zich kan vinden. Het protocol zal structureel terug moeten komen in het team. Daarnaast zullen er afspraken met de leerlingen gemaakt moeten worden per groep, waarbij de leerlingen medeverantwoordelijk worden gemaakt voor zowel het maken van de afspraken als de uitvoering hiervan. Deze afspraken moeten structureel worden geëvalueerd met de leerlingen.
- Per groep wordt een lijst samengesteld met ideeën voor spel en activiteiten voor het buitenspelen. Volgens Snoek en Maier (2003) wordt er minder agressie waargenomen wanneer er een bewust aanbod is van diverse spelvormen. Hiermee wordt ook recht gedaan aan de

opmerking van een aantal leerlingen en leerkrachten dat er weinig uitdaging is voor de leerlingen uit de bovenbouw.

- In aanvulling op het voorgaande zullen er wederom materialen moeten worden aangeschaft, gericht op de spelen en activiteiten welke, samen met de leerlingen, zijn bedacht. Er zal een systeem voor het uitlenen van de materialen opgezet moeten worden, waardoor kan worden voorkomen dat de materialen verdwijnen. Er kan worden gekozen voor een aantal gezamenlijke materialen in de kast in de hal en materialen per groep.
- Er zal een visie moeten komen op het houden van actief toezicht en het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein. Hierbij kunnen de uitgevoerde interventies als uitgangspunt worden genomen. In deze visie zal rekening gehouden moeten worden met de vier rollen welke aangenomen kunnen worden op het plein, zoals omschreven door Goorhuis & Van Aalsvoort (2010). Deze visie kan worden opgenomen in de schoolgids.
- Het bevorderen van positief gedrag is mogelijk door aandacht te schenken aan wat er van de leerlingen wordt verwacht. Deze verwachtingen zullen moeten worden aangeleerd in de klas, hiervoor zijn diverse oefenmomenten nodig (Goei et al., 2010). Hierbij is het geven van positieve feedback een vereiste.
- Dit onderzoek is gericht op groep 5 tot en met 8. De conclusies en aanbevelingen moeten worden overgedragen aan de leerkrachten van groep 1 tot en met 4, om een schoolbrede aanpak te kunnen realiseren.
- Er zal moeten worden nagedacht over momenten van rust en /of pauzes voor de leerkrachten, gezien de intensiteit van het continuurooster in combinatie met actief toezicht houden op het plein.

Literatuurlijst

- Delfos, M.F. (2010). *Kinderen en gedragsproblemen. Aanleg, rijping of omgeving?* Amsterdam: Pearson.
- Doreleijers, T., Boer, F., Huisman, J., Vermeiren, R., & Haan, E. de (red) (2006). *Leerboek psychiatrie. Kinderen en adolescenten*. Utrecht: de Tijdstroom.
- Goei, S.L., Nelen, M., Oudheusden, M. van, Bruïne, E. de, Piscaer, D., Roozeboom, C., Schoorel, B., & Blok, R. (2010). Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: School-Wide Positive Behavior Support. *Reaal*, oktober, 1-12.
- Goei, S. L., & Kleijnen, R. (2009). *Omgaan met zorgleerlingen met gedragsproblemen. Literatuurstudie Onderwijsraad. Lectoraat Onderwijszorg en samenwerking binnen de keten*. Zwolle: Hogeschool Windesheim.
- Golly, A., & Sprague, J. (2009). *Goed gedrag kun je leren! Doelmatige strategieën voor in de school*. Huizen: Pica.
- Goorhuis, S., & Aalsvoort, D. van der (2010). Buitenspelen. Een zaak van kinderen alleen? *JSW*, 95(1), 18-21.
- Grietens, H. (2007). Ernstige gedragsproblemen in het onderwijs . *Balans*, februari, 30-33.
- Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1).
- Hemels, I. (2010). Preventie van gedragsproblemen in de klas. *Balans augustus-september 2010*, 44-47.
- Hijlkema, B., & Hajer, M. (2007). Het ontstaan en voorkomen van probleemgedrag en de rol van de leraar. *Velon*, 28(1), 38-43.
- Hoekstra, F. (2002). Sociaal-emotionele vorming op het plein. *JSW*, 87(3), 20-22.
- Killu, K. (2008). Developing Effective Behavior Intervention Plans: Suggestions for School Personnel. *Intervention in School and Clinic* , 43 (3).
- Lewis, T. J., Colvin, G., & Sugai, G. (2000). The Effects of Pre-Correction and Active Supervision on the Recess Behavior of Elementary Students. *Education & Treatment Of Children (ETC)*, 23(2), 109.
- Lieshout, T., van (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Miedema, P. (2002). *Moeilijke klas. Moeilijke kinderen?* In: Boer, B. van, Brink, N. ten, Brons, C., Craamer, L., Jeninga, J., Miedema, P., Nuberg, M., Petri, J., Rooij, J. van, & Würdeman, L. (2002). *De moeilijke klas*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant, 49-55.
- Nelen, M. (2010). *Gedragsproblemen op school. De pedagogische kwaliteit van SWPBS*. Lectoraat Pedagogische kwaliteit van het onderwijs. Zwolle: Hogeschool Windesheim.

Pameijer, N. , Beukering, T. van, Lange, S. de, Schulpen, Y., & Veire, H. van de (2010). *Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet ertoe!* Leuven: Acco.

Ploeg, J.D. van der (2005). *Behandeling van gedragsproblemen. Initiatieven en inzichten*. Rotterdam: Lemniscaat.

Ploeg, J.D. van der (1997). *Gedragsproblemen, ontwikkelingen en risico's*. Rotterdam: Lemniscaat.

O'Reilly, M.F., O'Halloran, M., Sigafoos, J., Lancioni, G.L., Green, V., Edrisinha, C., Cannella, H., & Olive, M. (2005). Evaluation of Video Feedback and Self-Management to Decrease Schoolyard Aggression and Increase Pro-Social Behaviour in Two Students with Behavioural Disorders. *Educational Psychology*, 25 (2-3), 199–206.

Snoek, C., & Maier, R. (2003). *Kinderen en... Van schoolplein tot speelplaats. Een inspirerende aanpak voor de verbetering van het pedagogisch klimaat op de speelplaats*. Zutphen: Kwintessens Uitgevers.

Stevens, L. & Bors, G. (2013). *Pedagogische Tact. Op het goede moment het juiste doen, ook in de ogen van de leerling*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Sugai, G., & Horner, R.H. (2008). What We Know and Need to Know about Preventing Problem Behavior in Schools. *Exceptionality*, 16(2), pp. 67-77.

Wolf, K., van der, & Beukering, T. van (2009). *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren*. Leuven: Acco.

Zeijl, E. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal-Cultureel Planbureau.

Jantje Beton. (n.d.). Verkregen op 3 april, 2013, via <http://www.jantjebeton.nl/wat-doen-we/schoolspeelpleinen/tips-voor-jouw-schoolspeelplein/>.

SWPBSconferentie (2012). Landelijke SWPBS-conferentie 16-11-2012. Zwolle: Hogeschool Windesheim.

Masterclass Van der Wolf(2013). Masterclass Van der Wolf Perspectief op gedragsproblemen 27-03-2013. Zwolle: Hogeschool Windesheim.

START formulier behorend bij keuzebewijzen

Titel bewijsstuk:

Praktijkgericht Onderzoek – Negatief gedrag op het schoolplein ombuigen naar positief gedrag
Profilering competentie 1 en 2

Uit dit bewijsstuk blijkt dat ik de volgende beroepstaak / beroepstaken beheers:

Beroepstaak 1 (interpersoonlijk competent met leerlingen), omdat in het praktijkgericht onderzoek interventies zijn uitgetoetst, afgestemd op de bevindingen van de leerlingen. Ik heb de leerlingen serieus genomen en de uitkomsten uit de vragenlijsten, welke door 50 leerlingen zijn ingevuld, als basis genomen voor de uit te voeren interventies. De leerlingen is ook gevraagd naar hun bevindingen van de interventies. Hierbij zijn de belangen van alle betrokkenen meegenomen. De uitkomsten worden teruggekoppeld naar de leerlingen. In dit onderzoek zijn de belangen en meningen van de leerlingen dus als uitgangspunt genomen, waarbij ook wordt teruggegeven aan de leerlingen op welke wijze zij medeverantwoordelijk zijn voor positief gedrag op het schoolplein.

Beroepstaak 2 (orthopedagogisch competent in de omgang met leerlingen), omdat er een aanzet is gedaan voor het opzetten van een orthopedagogisch klimaat op het schoolplein. Er is gekeken naar wat de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen op het plein zijn, waarbij de verschillende partijen, zoals de leerlingen zelf en hun leerkrachten, als bron van informatie zijn benut. Er is multidisciplinair overleg geweest, waardoor de interventies worden gedragen door het team. De meningen van zowel de leerlingen, leerkrachten als leiding is serieus genomen. Er is gekozen voor een planmatige manier van werken, waarbij zowel de literatuur als de praktijk een belangrijke rol hebben gespeeld. In deze planmatige manier van werken is een voor- en nameting verwerkt, om het effect van de voorgestelde werkwijze te kunnen meten. Naar aanleiding van de nameting worden conclusies getrokken en worden aanbevelingen gedaan.

Situatie**Wat was de aanleiding en het doel?**

Aanleiding voor het praktijkonderzoek is de constatering, dat er op het schoolplein een aantal leerlingen is dat opvallend gedrag vertoont. Er zijn veel conflicten, zowel op verbaal als fysiek niveau. Binnen school ontstond de behoefte dit onder de loep te nemen, wat de basis van mijn onderzoek is geweest. Doel is om met aanbevelingen te komen om positief gedrag op het plein te bevorderen. Het onderzoek is dan ook gericht op het inventariseren van de huidige situatie en het uitproberen van een verbeterpunt. Naar aanleiding van het praktijkonderzoek, het doen van literatuuronderzoek en het uitproberen van een verbeterpunt kunnen conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan om negatief gedrag op het plein om te buigen naar positief gedrag.

In welke periode en hoeveel tijd bent u met dit bewijsstuk bezig geweest?

In het eerste studiejaar, 2011-2012, is gestart met het beschrijven van een verlegenheids situatie. Naar aanleiding hiervan is een doelstelling en centrale vraagstelling opgesteld, gevolgd door onderzoeksvragen en deelvragen. Per maand is er één bijeenkomst geweest van 2 uur, daarnaast is tijdens zelfstudie gemiddeld drie uur per maand gewerkt aan het plan. In het tweede jaar is dit plan definitief gemaakt, wat geresulteerd heeft in Plan A. Vervolgens is gekeken hoe het onderzoek zijn vorm zou krijgen. Zo is er een theoretisch kader uitgezet en zijn instrumenten ontwikkeld om data te verzamelen. Dit heeft geresulteerd in Plan B. Naar aanleiding van de plannen is het onderzoek uitgevoerd. Het praktijkgedeelte bestond uit het doen van observaties en het verzamelen van gegevens door middel van het uitdelen van vragenlijsten onder leerkrachten, leerlingen en leiding. Naar aanleiding van de resultaten zijn interventies uitgezet, welke zijn uitgetoetst in de praktijk.

Vervolgens is door middel van een vragenlijst bekeken hoe deze interventies zijn ontvangen. Uiteindelijk zijn de resultaten beschreven, gevolgd door conclusies en aanbevelingen. De tijd die is besteed in het tweede jaar is zeer verdeeld geweest. Tot januari is ongeveer 3 uur per maand besteed, net als in het eerste jaar. Tussen januari en mei is er meer tijd geïnvesteerd, mede door het praktijkgedeelte van het onderzoek.

Taak

Wat was uw rol / functie / taak bij deze opdracht?

Mijn rol was die van onderzoeker. Ik heb gekeken naar waar ik knelpunten op school zag met betrekking tot gedrag. Deze knelpunten heb ik besproken met de directie, waar helder naar voren kwam dat er een actie gewenst was op het schoolplein. Naar aanleiding van het gesprek is de verlegenheids situatie opgesteld, welke is besproken in het team. Hieruit is gebleken dat er voldoende draagvlak was voor het uit te voeren onderzoek. Vervolgens het plan voor het onderzoek uitgewerkt en is het onderzoek uitgevoerd.

Welke andere personen waren erbij betrokken en wat waren hun rollen en taken?

- *Directie:* Met directie is vanaf het begin contact geweest over het onderzoek, zowel over het te onderzoeken onderwerp als over de voortgang. Er is ruimte gecreëerd om een toelichting te doen aan het team en er zijn voorwaarden gecreëerd voor het uitvoeren van het onderzoek, zoals het niet wisselen van groepen die samen buiten spelen tijdens de uitvoering van het praktijkgedeelte van mijn onderzoek.
- *Collega's:* Collega's zijn als bron van informatie gezien tijdens de voorbereidingen op mijn onderzoek. Wat zijn de bevindingen, ervaringen en knelpunten op het schoolplein? Daarnaast hebben collega's enthousiast meegewerkt aan het onderzoek en tijd genomen om bijvoorbeeld vragenlijsten in te vullen en interventies uit te proberen.
- *Leerlingen:* De leerlingen zijn als bron van informatie gezien. Er zijn 50 leerlingen bevraagd omtrent het spelen op het schoolplein. Bij het opzetten van de eerste interventies zijn de uitkomsten van de ingevulde vragenlijsten van de leerlingen als uitgangspunt genomen, aangevuld met de uitkomsten van de vragenlijsten van collega's. De leerlingen zijn benut als bron van informatie bij het evalueren van de opgestelde interventies. Leerlingen zijn medeverantwoordelijk gemaakt voor het doen slagen van de interventies.
- *Medestudenten:* Medestudenten hebben voor mij opgetreden als critical friend, bij het opstellen van de plannen A en B.
- *Geert Bertijn:* Mijn partner, hij heeft geholpen met het opstellen van een model in excel om de uitkomsten van de vragenlijsten op een overzichtelijke wijze te verwerken.

Actie

Beschrijf de aanpak en de activiteiten die zijn uitgevoerd bij deze opdracht.

Er is gestart met het helder krijgen van de verlegenheids situatie. Naar aanleiding hiervan is Plan A opgesteld, waarin de het doel van het onderzoek, de centrale vraagstelling en de onderzoeksvragen met deelvragen geformuleerd zijn. Ook is gestart met het schrijven van een theoretisch kader. In Plan B is uitgedacht op welke wijze het onderzoek uitgevoerd zou worden. Hierin is duidelijk geworden dat de stem van de leerling een belangrijke stem is. Vervolgens is het praktijkonderzoek uitgevoerd, zijn de resultaten verwerkt, zijn interventies opgesteld, besproken in het team en uitgevoerd en is er een nameting gedaan. Tijdens het praktijkonderzoek zijn observaties gedaan en is de mening van de leerlingen en collega's als basis genomen. In het onderzoek zijn de resultaten en conclusies te vinden, welke resulteren in aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn gemaakt op basis van literatuuronderzoek en praktijkonderzoek. Gedurende het gehele onderzoek zijn collega's en leerlingen meegenomen in het proces.

Resultaat

Beschrijf het resultaat en hoe dat resultaat is ontvangen door de verschillende betrokkenen

Het resultaat van het onderzoek is op het moment van schrijven van dit START formulier nog niet volledig te benoemen. De eerste resultaten zijn als volgt te omschrijven:

Opvallende zaken vanuit de **observaties**:

- Leerlingen spelen over het algemeen op een gezellige manier met elkaar.
- Er wordt veel gevoetbald in de groepen 5 tot en met 8.
- Leerlingen hebben feilloos door wanneer er pleinwacht is en waar deze zich bevindt. Het spel lijkt ook te worden beïnvloed door het al dan niet aanwezig zijn van pleinwacht. Voorbeeld: wanneer de pleinwacht actief langs de lijn van het voetbalveld staat zie ik dat er op een fanatieke en sportieve manier wordt gespeeld. Wanneer de leerkracht er niet is ontstaan er snel conflicten en wordt er verbaal niet prettig op elkaar gereageerd. Ook wanneer de leerkracht wel op het plein is, maar met collega's in gesprek is verloopt het spel meer verbaal en fysiek.
- Leerkrachten zijn veel met elkaar in gesprek, onder het genot van een kop koffie of thee.
- Afspraken omtrent pauzetijden worden niet nageleefd op de momenten dat ik heb geobserveerd.
- Niet alle leerkrachten zijn op tijd buiten, er zijn ook momenten geweest dat ik een leerkracht niet buiten heb gezien.
- Een aantal leerlingen komt niet goed tot spel en loopt wat rond op het plein. Zij worden niet gestimuleerd om met anderen mee te doen of een activiteit te ondernemen.

Opvallende zaken vanuit de **vragenlijst van de leerkrachten / IB / directeur**, gecombineerd met wat de leerlingen over dat specifieke punt aangeven:

- 4 van de 10 leerkrachten geven aan dat leerlingen zich niet aan de afspraken houden. De leerlingen geven zelf aan de afspraken helder te vinden en zich eraan te houden.
- 5 van de 10 leerkrachten zijn van mening dat er te weinig spelmateriaal is. Van de 50 leerlingen geven 6 leerlingen aan dat er te weinig spelmateriaal is.
- 8 van de 10 leerkrachten weten wat er van hen wordt verwacht op het plein, 1 twijfelt en 1 weet het niet. Opvallend is dat 5 van de 10 leerkrachten aangeven niet altijd actief toezicht te houden en 2 van de 10 geven aan dit niet te doen. Ook geven 5 van de 10 aan positief gedrag niet altijd te bevorderen of hierover te twijfelen. Wel geven zij aan te weten wat positief gedrag inhoudt.

Opvallende zaken vanuit de **vragenlijst van de leerlingen**, gecombineerd met wat leerkrachten over dit punt aangeven:

- 12 van de 50 leerlingen zeggen niet naar de leerkracht te gaan wanneer er iets gebeurt dat niet fijn is. 8 leerlingen noemen dit soms te doen, maar niet altijd. De reden hiervan is niet genoemd en heeft nader onderzoek. Alle 7 leerkrachten geven aan naar de leerling te luisteren als er iets is, 6 leerkrachten geven aan leerlingen te helpen bij het oplossen van een probleem, 1 twijfelt.
- 19 van de 50 leerlingen zegt dat de leerkrachten niet meedenken over wat ze kunnen doen op het plein, 11 leerlingen zegt dit niet te weten. 6 leerkrachten geven aan dit wel te doen, er is 1 leerkracht die twijfelt.

Naar aanleiding van deze resultaten zijn de volgende interventies opgesteld en uitgevoerd door de groepen 5 tot en met 8 tijdens de pauzes:

- Alle leerkrachten houden zich aan de pauzetijden zoals afgesproken en alle leerkrachten zijn tegelijk met de leerlingen buiten.
- De afspraken m.b.t. het buitenspelen worden in de groep, op dinsdag 21 mei, met de leerlingen besproken. Wat zijn de afspraken en waarom zijn ze belangrijk?

- Voorafgaand aan alle pauzes worden deze afspraken kort herhaald. Na de pauze wordt kort geëvalueerd. Tip: bespreek drie positieve punten en één verbeterpunt met de groep.
- Houd actief toezicht. Dit betekent dat je rondloopt op het plein en actief betrokken bent bij de leerlingen. Onderstaand schema laat zien welke rollen er zijn wanneer je pleinwacht loopt. Kies elke pauze bewust voor één van deze vier rollen, wissel af.
- Geeft positieve feedback wanneer je ziet dat het goed gaat.

Rol	Uitvoering
Observator	Observeren van de leerlingen, waarna een plan kan worden opgesteld om leerlingen uit te kunnen dagen om zich te ontwikkelen in hun spel.
Spelstimulator	Uitdagen tot het spelen van een onbekend spel.
Bemiddelaar	Bemiddelen in conflictsituaties en/of interacties.
Spelmaatje	Leerlingen nieuwe ideeën aandragen, door op een positieve manier mee te spelen met het spel.

Rollen van de leerkracht op het schoolplein (Goorhuis & Van Aalsvoort, 2010).

Vervolgens is een vragenlijst ingevuld door zowel de leerkrachten als leerlingen om te meten in hoeverre de resultaten effecten hebben gehad. De resultaten van deze vragenlijsten zijn nog niet binnen. Naar aanleiding hiervan zullen conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan om positief gedrag op het plein te bevorderen. Omdat de resultaten nog niet volledig binnen zijn is nog niet te zeggen hoe de resultaten zijn ontvangen bij de betrokkenen, wel is te zeggen dat de voorgestelde interventies goed zijn ontvangen.

Wat is er vervolgens met de resultaten gebeurd?

De resultaten zijn nog niet volledig binnen, maar nu kan al worden gesteld dat er heldere aanbevelingen kunnen worden gedaan om negatief gedrag op het schoolplein om te buigen naar positief gedrag. Naar aanleiding van het eerste gedeelte van het praktijkonderzoek zijn interventies opgezet welke momenteel worden uitgevoerd. De nameting zal uitwijzen of deze interventies het gewenste effect hebben. Vervolgens zullen aanbevelingen worden gedaan, welke gedragen en geïmplementeerd zullen moeten worden.

Transfer

Wat hebt u ervan geleerd?

Ik heb geleerd om op een planmatige manier onderzoek te doen. Hierbij heb ik ervaren hoe belangrijk het is te zorgen voor een goede samenhang tussen literatuuronderzoek en praktijkonderzoek, waarbij de betrokkenen een prominente rol spelen. Het is mij duidelijk geworden wat de meerwaarde is van een gedegen verzameling van data, alvorens interventies in te voeren.

Wat zou u een volgende keer anders aanpakken in een vergelijkbare situatie en waarom?

De volgende keer zou ik mij nog meer aan de planning houden. Nu heb ik relatief weinig tijd voor het verwerken van de resultaten, waardoor er minder tijd overblijft voor het informeren van de betrokkenen. Dit gebeurt wel, maar niet op de manier waarop ik graag zou willen.

Welke conclusies trekt u als u de theorie en praktijk m.b.t. dit onderwerp met elkaar vergelijkt?

In mijn theoretisch kader kwam naar voren dat leerkrachten vooral extern attribueren wanneer het gaat over gedragsproblemen, ze zoeken de oorzaken minder snel bij zichzelf (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). In het praktijkgedeelte kwam dit sterk naar voren, leerkrachten ervaren zelf andere problemen en oorzaken dan uit de observaties en de meningen van de leerlingen bleek. Juist het leerkrachtgedrag is van belang bij het voorkomen van leerkrachtgedrag (Van Lieshout, 2009). Dit is ook uit het praktijkonderzoek gebleken, vooral het leerkrachtgedrag heeft een groot effect op het gedrag van de leerlingen. Er is bij het opstellen van interventies daarom ook de nadruk gelegd op het actief toezicht houden van de leerkrachten. Er kan worden geconcludeerd dat de theorie en praktijk in mijn onderzoek goed op elkaar aansluiten.

Tellende observatie leerlingen

Datum:

Dag:

Tijdstip:

Plek op het schoolplein:

Korte beschrijving van de te observeren situatie:

Gedrag	Hoe vaak	Opmerkingen
Dwars, dwingend, brutaal		
Agressief, dominant, uitdagend		
Onvoorspelbaar, explosief		
Niet eerlijk, regels schenden		
Angstig		
Moeilijk contact, weinig aansluiting, passief		
Onzeker, weinig zelfvertrouwen		

ABC observatie leerlingen

Datum:

Dag:

Tijdstip:

Aanleiding	
Gedrag	
Gevolg	

Datum:

Dag:

Tijdstip:

Aanleiding	
Gedrag	
Gevolg	

Vragenlijst leerlingen

Voor mijn studie wil ik weten hoe jullie het buiten spelen in de pauzes ervaren. Daarom wil ik graag dat je onderstaande vragenlijst invult.

Zet hieronder steeds een kruisje bij het antwoord dat het beste weergeeft hoe het voor jou is. Zet bij elke stelling maar één kruisje. Je mag maximaal drie keer voor het vraagteken kiezen. Soms wordt er gevraagd of je uit wilt leggen waarom je een keuze hebt gemaakt. Vul dit ook altijd in!

Je hoeft geen naam op de vragenlijst te zetten, alleen je groep en of je een jongen of een meisje bent. Niemand komt dus te weten wat je geantwoord hebt.

Bedankt voor je medewerking,
Juf Patricia

Ik ben een jongen/meisje (doorstrepen wat niet van toepassing is)

Ik zit in groep: ____

I. Het spelen op het schoolplein					
	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
1. Spelen op het schoolplein vind ik					
Leg uit:					
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
2. Ik voel me op het schoolplein					
Leg uit:					
	JA!	ja	?	nee	NEE!
3. Ik speel op een fijne manier op het schoolplein					
4. Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein					
II. De afspraken op het schoolplein					
	JA!	ja	?	nee	NEE!
5. Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein					
Noem drie afspraken:					

6. Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein					
7. Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
III. Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
8. Ik ben blij met ons schoolplein					
Leg uit:					
9. Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein					
10. Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein					
IV. Juffen en meesters op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
11. Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind					
12. De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein					
13. De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem					
14. De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen					
15. De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein					
V. Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
16. Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is					
Leg uit:					
17. Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein					
18. De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien					

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst. Als je nog iets wilt uitleggen of vertellen over het spelen op het schoolplein mag je dat in het vak hieronder doen.

Vragenlijst leerkrachten

Voor mijn studie Master SEN wil ik weten hoe jullie het buiten spelen in de pauzes ervaren. Daarom wil ik graag dat je onderstaande vragenlijst invult. Zet hieronder steeds een kruisje bij het antwoord dat jouw mening het beste weergeeft. Je mag maximaal drie keer voor het vraagteken kiezen. Zet bij elke stelling maar één kruisje. Soms wordt er gevraagd of je uit wilt leggen waarom je een keuze hebt gemaakt. Vul dit ook altijd in!

Bedankt voor je medewerking,
Patricia van Middendorp

Naam _____

Groep: _____

I. Het spelen op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
1. Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein					
Leg uit:					
2. Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein					
Leg uit:					
3. Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein					
Leg uit:					
II. De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
4. Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein					
Noem drie afspraken:					
5. Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein					
6. Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
7. Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein					
III. Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
8. Ik ben tevreden met het schoolplein					
Leg uit:					

9. Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein					
10. Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein					
IV. Pleinwacht	JA!	ja	?	nee	NEE!
11. Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht					
Leg uit:					
12. Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt					
Leg uit:					
13. Ik houd actief toezicht op het schoolplein					
14. Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein					
15. Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein					
16. Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein					
Leg uit:					
V. Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
17. Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is					
Leg uit:					
18. Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein					
19. Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst. Wanneer je nog iets wilt toelichten of iets wilt benoemen met betrekking tot het spelen op het schoolplein mag dat in het vak hieronder.

--

Vragenlijst Intern begeleiders

Voor mijn studie Master SEN wil ik weten hoe leerlingen en leerkrachten van groep 5 tot en met 8 het buiten spelen in de pauzes ervaren. Ook jouw mening is hierbij van belang. Daarom wil ik graag dat je onderstaande vragenlijst invult. Zet hieronder steeds een kruisje bij het antwoord dat jouw mening het beste weergeeft. Je mag maximaal drie keer voor het vraagteken kiezen. Zet bij elke stelling maar één kruisje. Soms wordt er gevraagd of je uit wilt leggen waarom je een keuze hebt gemaakt. Vul dit ook altijd in!

Bedankt voor je medewerking,
Patricia van Middendorp

Naam _____

VI. Het spelen op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
1. Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein					
Leg uit:					
2. Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein					
Leg uit:					
3. Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein					
Leg uit:					
VII. De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
4. Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein					
Noem drie afspraken:					
5. Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein					
6. Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
VIII. Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
7. Ik ben tevreden met het schoolplein					
Leg uit:					
8. Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein					

9. Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein					
IX. Pleinwacht	JA!	ja	?	nee	NEE!
10. De pleinwacht weet wat er van hem/haar wordt verwacht					
Leg uit:					
11. Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt					
Leg uit:					
12. De pleinwacht bij ons op school houdt actief toezicht					
X. Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
13. Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is					
Leg uit:					
14. Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein					
15. De leerkracht bevordert het positieve gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					
16. In mijn rol als IB-er houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst. Wanneer je nog iets wilt toelichten of iets wilt benoemen met betrekking tot het spelen op het schoolplein mag dat in het vak hieronder.

Vragenlijst directeur

Voor mijn studie Master SEN wil ik weten hoe leerlingen en leerkrachten van groep 5 tot en met 8 het buiten spelen in de pauzes ervaren. Ook jouw mening is hierbij van belang. Daarom wil ik graag dat je onderstaande vragenlijst invult. Zet hieronder steeds een kruisje bij het antwoord dat jouw mening het beste weergeeft. Je mag maximaal drie keer voor het vraagteken kiezen. Zet bij elke stelling maar één kruisje. Soms wordt er gevraagd of je uit wilt leggen waarom je een keuze hebt gemaakt. Vul dit ook altijd in!

Bedankt voor je medewerking,
Patricia van Middendorp

Naam _____

XI. Het spelen op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
1. Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein					
Leg uit:					
2. Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein					
Leg uit:					
3. Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein					
Leg uit:					
XII. De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
4. Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein					
Noem drie afspraken:					
5. Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
XIII. Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
6. Ik ben tevreden met het schoolplein					
Leg uit:					
7. Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein					

8. Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein					
XIV. Pleinwacht	JA!	ja	?	nee	NEE!
9. De pleinwacht weet wat er van hem/haar wordt verwacht					
Leg uit:					
10. Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt					
Leg uit:					
11. De pleinwacht bij ons op school houdt actief toezicht					
XV. Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
12. Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is					
Leg uit:					
13. Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein					
14. De leerkracht bevordert het positieve gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					
15. In mijn rol als directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst. Wanneer je nog iets wilt toelichten of iets wilt benoemen met betrekking tot het spelen op het schoolplein mag dat in het vak hieronder.

Protocol: Buitenspelen

Het aantal kinderen per vierkante meter is de doorslaggevende factor m.b.t. de kansen op spel en bewegen dan wel op conflicten. Veel kinderen tegelijkertijd gedurende 1 kwartier "uitlaten" op een beperkt aantal tegels is een garantie tot frustratie en conflicten. De pleinproblemen komen na de pauze de klas binnen.

Doel

Het doel van dit protocol is het hanteren van heldere en eenduidige regels en afspraken. De leerkrachten zijn voorspelbaar in hun leerkrachtgedrag, kinderen weten wat van hen verwacht wordt.

Voorspelbaar en eenduidig zijn in leerkrachtgedrag.

Toepassingsgebied

Dit protocol heeft betrekking op alle voorzieningen rond de school.

Vooraf:

De leerkracht maakt samen met de kinderen een lijst met activiteiten voor het buiten spelen. Deze wordt zichtbaar opgehangen in de klas. Deze lijst is een leidraad bij het kiezen van de activiteit voor het buiten spelen.

Daarnaast maakt de leerkracht een lijst met afspraken voor het buiten spelen. Hierin worden in ieder geval de punten (5?) opgenomen die door het team worden vastgesteld. Deze afspraken worden dagelijks doorgenomen voor aanvang van het buiten spelen.

(Eventueel) beloningssysteem:

De leerkracht kan een beloningssysteem hanteren voor bovenstaande afspraken. Voorstel: Kinderen kunnen elke dag bij goed gedrag 5 minuten verdienen en deze aan het einde van de week verzilveren in iets leuks te doen. Wees consequent, er kunnen ook minuten worden ingeleverd. (Laten wij niet meegaan in deze "kleine keizer syndroom").

Pauze:

10 minuten voor de pauze begint bespreekt de leerkracht met de kinderen wat zij deze pauze gaan doen, bespreek vooraf de gemaakte afspraken. Kinderen die geen keuze kunnen maken voor een spel worden door de leerkracht geholpen. Het gekozen spel wordt 15 minuten gespeeld, de laatste 5 minuten kan voor iets anders worden gekozen. De leerkracht bespreekt duidelijk wat de kinderen gaan doen, met wie en wat de afspraken hierbij zijn.

(Wat ga je doen, met wie ga je spelen en hoe ga je spelen....)

Na de pauze evalueert de leerkracht met de kinderen 5 minuten hoe het buiten spelen is verlopen. De kinderen noemen drie positieve punten. Vervolgens mag er één werkpunt worden genoemd. De kinderen bespreken als groep of het al is opgelost. Zo niet, dan wordt er met de groep een voorstel gemaakt; hoe zouden we dit op kunnen lossen? De

leerkracht vat kort samen en bespreekt het positieve van de oplossingen. De oplossing wordt indien nodig, direct toegepast.

Na de pauze evalueer je de pauze. Kom elke dag tot 4 positieve punten en 1 werkpunt. De groep wordt verantwoordelijk gemaakt. De punten kunnen in de grote pauze weer worden meegenomen.

Voorstel:

Kleine pauze in 2 groepen.

9.55 – 10.15 uur groep 3 en 6/7

10.20 – 10.40 uur groep 4, 5 en 8

Veldje met de goals voor de kleine pauze:

maandag, woensdag en vrijdag voor groep 7 en groep 8

dinsdag en donderdag voor groep 5 en groep 6

Veldje naast de gymzaal voor de kleine pauze:

maandag, woensdag en vrijdag voor groep 3 en groep 4

dinsdag en donderdag veld voor pauze beweegpakket.

Grote pauze

Het bestaande schema buitenlopen door leerkrachten blijft bestaan zoals hij huidig is opgesteld.

Veld met goals:

Maandag en donderdag groep 8

Dinsdag en vrijdag Groep 7

Woensdag groep 6

Veld naast de Gymzaal

Maandag en donderdag groep 5

Dinsdag en vrijdag groep 6

Veld kopse kant v/d gymzaal

Maandag en donderdag groep 3

Dinsdag en vrijdag groep 4

Wanneer je het veld niet hebt speel je op de speelplaats of je maakt gebruik van de materialen, basketbalpaal, schommel, tafeltennistafels, etc. Kijken is niet toegestaan!

Elke pauze loopt de leerkracht/invaller in de kleine pauze met zijn groep buiten. Dit geldt tot 1 april 2012. We evalueren hetgeen op 2 april in de teamvergadering en stellen de eventueel gemaakte afspraken direct bij voor een volgende periode.

Iedere leerkracht is in de pauze beter zichtbaar door het dragen van een fel gekleurd hesje. De kinderen kunnen de leerkracht dan goed vinden.

Iedere leerkracht neemt een plek in op het schoolplein. Doel is het observeren van de groep!

Komt een leerling bij je met een probleem hanteren we de 3 volgende vragen:

1. Wat heb jij zelf gedaan?
2. Hoe ga je het regelen, oplossen? Op welke wijze heb je dit al geprobeerd?
3. Lukt het niet, dan loopt de leerkracht met het kind mee om te helpen met oplossen.

Voordelen:

- meer ruimte om te spelen
- materialen zijn meer beschikbaar
- beter overzicht door leerkrachten
- je bent altijd buiten met je groep, ziet wat er gebeurt, toegankelijker voor kinderen
- Kinderen weten wat ze gaan doen als ze buiten spelen en hoeven niet doelloos over het plein te lopen
- Kinderen leren goed gedrag aan en leren hoe ze conflicten op kunnen lossen

Nadelen:

- Er zijn groepen die elkaar minder treffen, alleen nog tussen de middag.
- Kinderen die gedoubleerd hebben zien hun oude groep weinig.
- geen pauze meer in de koffiekamer... altijd pleinwacht rond 10 uur.
-

Wat te doen:

De schoonzoon van Gerard gaat een kist maken voor in de hal. Op deze kist zal een slot komen. Elke dag zal een leerkracht de kist openen en werken met een uitleensysteem.

Regel: haal jij iets, dan ben jij er verantwoordelijk voor!

We gaan het Pauze Beweegpakket aanschaffen. Dennis zal ons helpen met de verdere implementatie.

Het pauze beweegpakket gaan we gebruiken op dinsdag en donderdag in zowel de kleine- als grote pauze.

Patricia gaat bezig met het opstellen van een gedragsprotocol voor onze school.

Wat te doen bij extreem gedrag:

Afkoelbankje bij de basketbalpaal. Het kind blijft hier 5 minuten zitten om tot rust te komen. Vervolgens gaat de eigen leerkracht met het kind in

PLEINREGELS

- Op het schoolplein zelf wordt niet gevoetbald.
- Ballen op het dak van de kleedkamers bij de gymzaal mogen er alleen afgehaald worden na toestemming van de leerkracht en in aanwezigheid van de leerkracht.
- Bij sneeuwval worden alleen sneeuwballen gegooid op de velden.
- Op het plein wordt niet gefietst.
- Op het plein wordt door leerkrachten toezicht gehouden tijdens de pauzes. Verder bij het verlaten van de school om 12.15 uur en 14.30 door alle leerkrachten.
- Kinderen mogen niet op de geluidswal, tuin achter de school, tuin voor de school, tuin achter de fietsenstalling en achter de gymzaal komen.
- Niet met (tennis) ballen tegen de kunststof gevel of ruiten.
- Als de bel gaat, verzamelt elke groep zich op de afgesproken plek op het plein. Leerkracht neemt zijn groep mee naar binnen.
- Fietsen/stepjes in de stalling plaatsen. Skateboarden buiten om het hoekje naast de ingang.
- Voeten vegen over de roosters en deurmat. Bij de klassen schoenen uit.
- Het klimhuis moet veilig gebruikt kunnen worden; dus geen wilde tikspelletjes o.i.d. in en op het klimhuis. Niet tegen de glijbaan op klauteren.
- Wanneer er plassen op het plein staan, loop je er omheen.

Bijlage 4: Overzicht resultaten vragenlijsten vóór uitvoeren interventies

Vragenlijst leerlingen Invulblad		1	2	3	4	5
0	Groep	gr. 5	gr. 6	gr. 7	gr. 8	
		13	14	8	15	
0	Jongen meisje	Jongen	Meisje			
		25	25			
1	Het spelen op het schoolplein	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
1.1	Spelen op het schoolplein vind ik	13	28	9	0	0
1.2	Ik voel me op het schoolplein	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
		20	29	1	0	0
		JA!	ja	?	nee	NEE!
1.3	Ik speel op een fijne manier op het schoolplein	19	29	1	1	0
1.4	Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein	8	24	18	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	20	26	3	1	0
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	14	32	3	1	0
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	3	26	21	0	0
3	Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
3.1	Ik ben blij met ons schoolplein	23	15	8	2	2
3.2	Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein	13	29	4	3	1
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	18	21	5	4	2
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	7	25	6	11	1
4.2	De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein	20	25	4	0	1
4.3	De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem	28	18	2	2	0
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	11	26	7	6	0
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	4	16	11	16	3
5	Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	13	30	3	3	1
5.2	Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein	10	30	10	0	0
5.3	De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien	13	27	6	4	0

groep 7							
Leerling 1	Leerling 2	Leerling 3	Leerling 4	Leerling 5	Leerling 6	Leerling 7	Leerling 8
3	3	3	3	3	3	3	3
1	2	1	1	2	1	1	1
3	2	3	2	2	2	2	2
1	2	1	2	2	2	1	1
2	1	2	2	2	2	2	2
2	3	3	1	2	1	2	2
1	2	1	3	2	3	2	1
2	1	2	2	2	2	1	3
2	2	3	3	2	2	1	3
2	2	1	3	2	1	1	2
2	1	2	3	2	1	2	1
2	2	1	3	2	2	2	1
1	2	2	4	2	2	2	3
1	2	1	2	2	2	1	1
2	2	1	1	2	2	1	1
2	2	2	1	2	2	2	2
4	3	4	5	4	4	2	4
2	1	2	1	2	2	1	2
2	1	2	3	2	2	2	2
2	2	2	2	2	3	2	1

Groep 8														
Leerling 9	Leerling 10	Leerling 11	Leerling 12	Leerling 13	Leerling 14	Leerling 15	Leerling 16	Leerling 17	Leerling 18	Leerling 19	Leerling 20	Leerling 21	Leerling 22	Leerling 23
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
2	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1	2	2	2
2	3	2	2	2	2	2	2	2	3	1	2	2	2	2
2	1	1	2	2	3	2	1	2	1	1	2	1	2	2
2	2	1	2	1	2	2	2	2	4	1	2	1	2	2
3	2	2	3	1	3	3	3	2	3	1	2	1	3	2
2	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1	3	2	2	2
2	4	2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2
3	2	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2	2	2	3
3	5	1	2	1	3	2	1	2	5	1	1	1	2	2
2	5	1	3	1	2	2	1	2	4	1	2	2	2	2
2	5	1	2	1	4	1	5	2	2	1	1	2	2	2
4	5	2	4	2	4	4	3	2	4	1	4	2	2	4
3	3	2	2	1	2	1	2	2	5	1	2	2	2	2
2	2	1	3	1	2	1	2	2	4	1	1	2	2	2
4	4	2	3	1	4	2	3	2	4	1	2	2	3	3
4	5	2	4	1	4	3	4	4	4	3	2	3	2	4
2	5	1	2	1	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2
2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	3	2
2	4	2	3	1	4	2	2	2	3	1	2	1	2	2

Groep 5												
Leerling 24	Leerling 25	Leerling 26	Leerling 27	Leerling 28	Leerling 29	Leerling 30	Leerling 31	Leerling 32	Leerling 33	Leerling 34	Leerling 35	Leerling 36
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	2	1
3	2	2	1	1	1	1	3	1	3	1	1	2
2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	1
3	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2	2
3	3	2	2	3	2	3	1	2	2	3	3	2
1	2	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1
3	2	2	1	2	1	1	2	1	2	1	2	3
2	3	2	2	2	3	3	2	3	2	1	3	3
4	1	1	1	1	1	2	3	1	1	1	2	1
4	2	1	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1
4	2	1	1	1	2	2	1	1	1	1	2	1
2	3	2	1	4	1	2	3	1	2	1	2	2
1	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1	1	3
1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1
2	2	2	2	2	3	3	2	2	1	1	3	1
2	3	2	2	3	2	2	3	1	1	1	2	2
2	3	1	2	2	2	2	2	4	2	1	3	1
2	2	2	1	3	2	2	3	2	3	1	3	1
4	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	3	3

Groep 6													
Leerling 37	Leerling 38	Leerling 39	Leerling 40	Leerling 41	Leerling 42	Leerling 43	Leerling 44	Leerling 45	Leerling 46	Leerling 47	Leerling 48	Leerling 49	Leerling 50
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	1	1	2	1	2	1	1	2	2	1	1	2
2	1	1	2	1	1	2	3	2	1	2	2	2	3
1	2	2	1	1	2	2	1	1	2	1	1	2	2
1	2	1	1	1	1	2	2	1	1	2	1	1	2
1	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	1	2	3
1	1	4	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2
1	1	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2
2	1	2	3	2	2	2	2	3	3	3	2	3	3
2	2	2	1	2	3	3	3	1	1	3	1	1	4
2	2	1	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	4
2	3	2	2	4	3	2	3	1	2	3	1	1	4
2	2	2	3	2	2	2	4	2	2	1	4	2	3
2	1	1	1	1	1	2	3	1	1	1	2	2	2
1	2	1	1	4	2	2	1	1	1	1	2	1	3
1	1	1	1	4	2	1	2	2	2	2	4	2	2
2	2	3	2	5	2	3	3	4	2	3	4	4	4
1	1	3	2	2	2	2	4	2	2	2	4	2	2
1	2	2	2	1	3	2	3	2	1	3	3	2	2
1	2	2	1	1	4	1	2	1	1	2	3	2	2

Vragenlijst leerlingen eindblad

1	Het spelen op het schoolplein
1.1	Spelen op het schoolplein vind ik
1.2	Ik voel me op het schoolplein
1.3	Ik speel op een fijne manier op het schoolplein
1.4	Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein
2	De afspraken op het schoolplein
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein
3	Inrichting van het schoolplein
3.1	Ik ben blij met ons schoolplein
3.2	Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein
4	Juffen en meesters op het schoolplein
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind
4.2	De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein
4.3	De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein
5	Positief gedrag op het schoolplein
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is
5.2	Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein
5.3	De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien

Totaal Jongens en meisjes				
Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
13	28	9	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
20	29	1	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
19	29	1	1	0
8	24	18	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
20	26	3	1	0
14	32	3	1	0
3	26	21	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
23	15	8	2	2
13	29	4	3	1
18	21	5	4	2
JA!	ja	?	nee	NEE!
7	25	6	11	1
20	25	4	0	1
28	18	2	2	0
11	26	7	6	0
4	16	11	16	3
JA!	ja	?	nee	NEE!
13	30	3	3	1
10	30	10	0	0
13	27	6	4	0

Totaal Jongens				
Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
5	13	7	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
15	10	0	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
9	14	1	1	0
3	14	8	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
12	9	3	1	0
3	18	3	1	0
2	14	9	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
15	4	3	1	2
8	11	3	2	1
12	7	3	1	2
JA!	ja	?	nee	NEE!
3	11	3	7	1
11	10	3	0	1
17	6	1	1	0
6	14	2	3	0
3	7	3	10	2
JA!	ja	?	nee	NEE!
6	14	1	3	1
3	16	6	0	0
5	12	5	3	0

Totaal meisjes				
Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
8	15	2	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
5	19	1	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
10	15	0	0	0
5	10	10	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
8	17	0	0	0
11	14	0	0	0
1	12	12	0	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
8	11	5	1	0
5	18	1	1	0
6	14	2	3	0
JA!	ja	?	nee	NEE!
4	14	3	4	0
9	15	1	0	0
11	12	1	1	0
5	12	5	3	0
1	9	8	6	1
JA!	ja	?	nee	NEE!
7	16	2	0	0
7	14	4	0	0
8	15	1	1	0

Vragenlijst leerlingen Groep 5

0 Jongen meisje

1 Het spelen op het schoolplein

1.1 Spelen op het schoolplein vind ik

1.2 Ik voel me op het schoolplein

1.3 Ik speel op een fijne manier op het schoolplein

1.4 Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein

2 De afspraken op het schoolplein

2.1 Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein

2.2 Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

2.3 Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

3 Inrichting van het schoolplein

3.1 Ik ben blij met ons schoolplein

3.2 Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein

3.3 Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein

4 Juffen en meesters op het schoolplein

4.1 Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

4.2 De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein

4.3 De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem

4.4 De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

4.5 De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

5 Positief gedrag op het schoolplein

5.1 Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is

5.2 Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein

5.3 De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien

	1	2	3	4	5
	Jongens en meisjes groep 5				
	Jongen 6	Meisje 7			
	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
	7	3	3	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
	3	10	0	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	5	7	1	0	0
	1	6	6	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	7	6	0	0	0
	5	6	2	0	0
	1	6	6	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	9	2	1	1	0
	5	7	0	1	0
	8	4	0	1	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	4	6	2	1	0
	5	7	1	0	0
	11	2	0	0	0
	3	7	3	0	0
	3	7	3	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	3	7	2	1	0
	3	6	4	0	0
	3	7	2	1	0

Jongens groep 5

	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
13	3	1	2	0	0
0	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
13	3	3	0	0	0
0	JAI	ja	?	nee	NEEI
13	2	3	1	0	0
13	0	3	3	0	0
0					
0	JAI	ja	?	nee	NEEI
13	5	1	0	0	0
13	2	2	2	0	0
13	1	3	2	0	0
0					
0	JAI	ja	?	nee	NEEI
13	5	0	0	1	0
13	3	2	0	1	0
13	5	0	0	1	0
0					
0	JAI	ja	?	nee	NEEI
13	2	3	0	1	0
13	3	2	1	0	0
13	6	0	0	0	0
13	3	3	0	0	0
13	3	2	1	0	0
0					
0	JAI	ja	?	nee	NEEI
13	2	3	0	1	0
13	2	2	2	0	0
13	2	2	1	1	0

Meisjes groep 5

	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
	4	2	1	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
	0	7	0	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	3	4	0	0	0
	1	3	3	0	0
	JAI	ja	?	nee	13
	2	5	0	0	0
	3	4	0	0	0
	0	3	4	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	4	2	1	0	0
	2	5	0	0	0
	3	4	0	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	2	3	2	0	0
	2	5	0	0	0
	5	2	0	0	0
	0	4	3	0	0
	0	5	2	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	1	4	2	0	0
	1	4	2	0	0
	1	5	1	0	0

Vragenlijst leerlingen Groep 6

0 Jongen meisje

1 Het spelen op het schoolplein

1.1 Spelen op het schoolplein vind ik

1.2 Ik voel me op het schoolplein

1.3 Ik speel op een fijne manier op het schoolplein

1.4 Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein

2 De afspraken op het schoolplein

2.1 Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein

2.2 Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

2.3 Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

3 Inrichting van het schoolplein

3.1 Ik ben blij met ons schoolplein

3.2 Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein

3.3 Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein

4 Juffen en meesters op het schoolplein

4.1 Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

4.2 De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein

4.3 De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem

4.4 De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

4.5 De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

5 Positief gedrag op het schoolplein

5.1 Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is

5.2 Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein

5.3 De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien

	1	2	3	4	5
	Jongens en meisjes groep 6				
	Jongen 7	Meisje 7			
	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
	5	7	2	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
	7	7	0	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	9	5	0	0	0
	2	9	3	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	6	7	0	1	0
	4	10	0	0	0
	1	7	6	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	5	4	4	1	0
	1	10	2	1	0
	3	5	4	2	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	1	9	2	2	0
	8	5	1	0	0
	8	4	1	1	0
	5	7	0	2	0
	0	5	4	4	1
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	2	9	1	2	0
	3	7	4	0	0
	6	6	1	1	0

Jongens groep 6

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
2	4	1	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
4	3	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
6	1	0	0	0
1	5	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
2	4	0	1	0
0	7	0	0	0
0	4	3	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
4	1	2	0	0
1	5	1	0	0
3	2	2	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
0	4	1	2	0
4	2	1	0	0
5	2	0	0	0
2	4	0	1	0
0	2	2	3	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
0	4	1	2	0
0	4	3	0	0
2	3	1	1	0

Meisjes groep 6

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
3	3	1	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
3	4	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	4	0	0	0
1	4	2	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
4	3	0	0	0
4	3	0	0	0
1	3	3	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
1	3	2	1	0
0	5	1	1	0
0	3	2	2	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
1	5	1	0	0
4	3	0	0	0
3	2	1	1	0
3	3	0	1	0
0	3	2	1	1
JAI	ja	?	nee	NEE!
2	5	0	0	0
3	3	1	0	0
4	3	0	0	0

Vragenlijst leerlingen Groep 7

0 Jongen meisje

1 Het spelen op het schoolplein

1.1 Spelen op het schoolplein vind ik

1.2 Ik voel me op het schoolplein

1.3 Ik speel op een fijne manier op het schoolplein

1.4 Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein

2 De afspraken op het schoolplein

2.1 Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein

2.2 Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

2.3 Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

3 Inrichting van het schoolplein

3.1 Ik ben blij met ons schoolplein

3.2 Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein

3.3 Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein

4 Juffen en meesters op het schoolplein

4.1 Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

4.2 De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein

4.3 De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem

4.4 De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

4.5 De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

5 Positief gedrag op het schoolplein

5.1 Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is

5.2 Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein

5.3 De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien

	1	2	3	4	5
	Jongens en meisjes groep 7				
	Jongen 6	Meisje 2			
	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
	0	6	2	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
	4	4	0	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	1	7	0	0	0
	2	4	2	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	3	3	2	0	0
	2	5	1	0	0
	1	4	3	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	3	4	1	0	0
	3	4	1	0	0
	2	5	1	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	1	5	1	1	0
	4	4	0	0	0
	4	4	0	0	0
	1	7	0	0	0
	0	1	1	5	1
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	3	5	0	0	0
	1	6	1	0	0
	1	6	1	0	0

Jongens groep 7

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
0	4	2	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
4	2	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	6	0	0	0
2	3	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
3	1	2	0	0
1	4	1	0	0
1	2	3	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
3	2	1	0	0
2	3	1	0	0
2	3	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
1	3	1	1	0
4	2	0	0	0
4	2	0	0	0
1	5	0	0	0
0	1	0	4	1
JAI	ja	?	nee	NEEI
2	4	0	0	0
0	5	1	0	0
1	4	1	0	0

Meisjes groep 7

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
0	2	0	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
0	2	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
1	1	0	0	0
0	1	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	2	0	0	0
1	1	0	0	0
0	2	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	2	0	0	0
0	2	0	0	0
1	1	0	0	0
0	2	0	0	0
0	0	1	1	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
1	1	0	0	0
1	1	0	0	0
0	2	0	0	0

Vragenlijst leerlingen Groep 8

0 Jongen meisje

1 Het spelen op het schoolplein

1.1 Spelen op het schoolplein vind ik

1.2 Ik voel me op het schoolplein

1.3 Ik speel op een fijne manier op het schoolplein

1.4 Ik zie dat andere kinderen het fijn hebben op het schoolplein

2 De afspraken op het schoolplein

2.1 Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein

2.2 Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

2.3 Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

3 Inrichting van het schoolplein

3.1 Ik ben blij met ons schoolplein

3.2 Er is altijd genoeg te doen op het schoolplein

3.3 Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein

4 Juffen en meesters op het schoolplein

4.1 Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

4.2 De juffen en meesters luisteren naar me als ik iets vertel op het schoolplein

4.3 De juffen en meesters helpen me met het oplossen van een probleem

4.4 De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

4.5 De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

5 Positief gedrag op het schoolplein

5.1 Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is

5.2 Ik laat zelf positief gedrag zien op het schoolplein

5.3 De juffen en meesters zorgen ervoor dat de kinderen positief gedrag laten zien

	1	2	3	4	5
	Jongens en meisjes groep 8				
	Jongen 6	Meisje 9			
	Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
	1	12	2	0	0
	Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
	6	8	1	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	4	10	0	1	0
	3	5	7	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	4	10	1	0	0
	3	11	0	1	0
	0	9	6	0	0
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	6	5	2	0	2
	4	8	1	1	1
	5	7	0	1	2
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	1	5	1	7	1
	3	9	2	0	1
	5	8	1	1	0
	2	5	4	4	0
	1	3	3	7	1
	JAI	ja	?	nee	NEEI
	5	9	0	0	1
	3	11	1	0	0
	3	8	2	2	0

Jongens Groep 8

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
0	4	2	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
4	2	0	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
1	4	0	1	0
0	3	3	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
2	3	1	0	0
0	5	0	1	0
0	5	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	1	0	0	2
2	1	1	1	1
2	2	0	0	2
JAI	ja	?	nee	NEE!
0	1	1	3	1
0	4	1	0	1
2	2	1	1	0
0	2	2	2	0
0	2	0	3	1
JAI	ja	?	nee	NEE!
2	3	0	0	1
1	5	0	0	0
0	3	2	1	0

Meisjes Groep 8

Heel erg leuk	Leuk	Soms leuk	Niet leuk	Helemaal niet leuk
1	8	0	0	0
Heel veilig	Veilig	Soms veilig	Niet veilig	Helemaal niet veilig
2	6	1	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	6	0	0	0
3	2	4	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
2	7	0	0	0
3	6	0	0	0
0	4	5	0	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	4	2	0	0
2	7	0	0	0
3	5	0	1	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
1	4	0	4	0
3	5	1	0	0
3	6	0	0	0
2	3	2	2	0
1	1	3	4	0
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	6	0	0	0
2	6	1	0	0
3	5	0	1	0

Vragenlijst collega's invulblad

		1	2	3	4	5
0	Functie	Leerkracht	IB	Directeur		
0.1	Functie collega's	10	7	2	1	
1	Het spelen op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
1.1	Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	10	1	8	1	0
1.2	Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	10	1	6	3	0
1.3	Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	10	0	10	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	10	0	6	2	0
2.2	Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein	9	1	4	2	0
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	10	0	5	1	0
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	7	1	3	1	0
3	Inrichting van het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
3.1	Ik ben tevreden met het schoolplein	10	0	6	2	0
3.2	Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	10	0	4	3	0
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	10	1	3	1	0
4	Pleinwacht	JA!	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht	10	1	7	1	0
4.2	Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt	10	3	5	1	0
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	10	1	2	5	0
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	7	2	4	1	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	7	2	5	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	7	1	5	1	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	10	1	8	1	0
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	10	0	7	3	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	10	2	3	5	0
5.4	In mijn rol als IB-er/directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein	3	0	0	1	0

Leerkracht							IB 1		Directeur	
Collega 1	Collega 2	Collega 3	Collega 4	Collega 5	Collega 6	Collega 7	IB 1	IB 2	Directeur	
1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	3
2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	3
2	2	2	2	3	1	2	2	2	3	3
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	3	2	2	2	4	2	4
3	3	4	1	2	2	2	2	4	2	x
4	2	4	2	4	2	2	2	4	2	3
4	3	4	2	2	2	1	x	x	x	
2	3	4	2	4	2	2	2	2	2	3
2	4	3	3	4	2	2	2	4	2	3
2	4	4	4	4	1	2	2	4	3	2
2	2	2	2	2	2	2	1	3	2	4
2	2	2	3	2	1	1	1	4	2	1
4	3	2	3	3	2	1	1	4	3	3
3	2	2	2	2	1	1	x	x	x	
2	2	2	2	2	1	1	x	x	x	
2	3	2	2	2	1	2	x	x	x	
2	3	2	2	2	2	2	1	2	2	2
2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2
2	3	3	3	2	1	1	3	2	3	
x	x	x	x	x	x	x		3	4	4

Totaalblad collega's

		1	2	3	4	5
0	Functie	Leerkracht	IB	Directeur		
0.1	Functie collega's	10	7	2	1	
1	Het spelen op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
1.1	Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	10	1	8	1	0
1.2	Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	10	1	6	3	0
1.3	Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	10	0	10	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	10	0	6	2	2
2.2	Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein	9	1	4	2	2
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	10	0	5	1	4
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	7	1	3	1	2
3	Inrichting van het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
3.1	Ik ben tevreden met het schoolplein	10	0	6	2	2
3.2	Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	10	0	4	3	3
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	10	1	3	1	5
4	Pleinwacht	JAI	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht	10	1	7	1	1
4.2	Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt	10	3	5	1	1
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	10	1	2	5	2
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	7	2	4	1	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	7	2	5	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	7	1	5	1	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	10	1	8	1	0
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	10	0	7	3	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	10	2	3	5	0
5.4	In mijn rol als IB-er/directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein	3	0	0	1	2

Vragenlijst collega's invulblad

		1	2	3	4	5
1	Het spelen op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
1.1	Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	7	1	6	0	0
1.2	Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	7	1	5	1	0
1.3	Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	7	0	7	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	7	0	5	2	0
2.2	Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein	7	1	3	2	0
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	7	0	4	0	0
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	7	1	3	1	0
3	Inrichting van het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
3.1	Ik ben tevreden met het schoolplein	7	0	4	1	0
3.2	Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	7	0	3	2	0
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	7	1	2	0	0
4	Pleinwacht	JAI	ja	?	nee	NEEI
4.1	Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht	7	1	6	0	0
4.2	Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt	7	2	4	1	0
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	7	1	2	3	0
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	7	2	4	1	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	7	2	5	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	7	1	5	1	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	7	1	5	1	0
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	7	0	4	3	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	7	2	2	3	0
5.4	In mijn rol als lB-er/directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein	0	0	0	0	0

Leerkracht						
Collega 1	Collega 2	Collega 3	Collega 4	Collega 5	Collega 6	Collega 7
2	2	2	2	2	1	2
2	2	2	2	3	1	2
2	2	2	2	2	2	2
2	2	3	2	3	2	2
3	3	4	1	2	2	2
4	2	4	2	4	2	2
4	3	4	2	2	2	1
2	3	4	2	4	2	2
2	4	3	3	4	2	2
2	4	4	4	4	1	2
2	2	2	2	2	2	1
2	2	2	3	2	1	1
4	3	2	3	3	2	1
3	2	2	2	2	1	1
2	2	2	2	2	1	1
2	3	2	2	2	1	2
2	3	2	2	2	2	1
2	3	3	3	2	2	2
2	3	3	3	2	1	1
x	x	x	x	x	x	x

Vragenlijst collega's Invulblad

		1	2	3	4	5
1	Het spelen op het schoolplein	JAI	Ja	?	nee	NEEI
1.1	Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	2	0	2	0	0
1.2	Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	2	0	1	1	0
1.3	Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	2	0	2	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	Ja	?	nee	NEEI
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	2	0	1	0	1
2.2	Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein	2	0	1	0	1
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	2	0	1	0	1
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	0	0	0	0	0
3	Inrichting van het schoolplein	JAI	Ja	?	nee	NEEI
3.1	Ik ben tevreden met het schoolplein	2	0	2	0	0
3.2	Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	2	0	1	0	1
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	2	0	0	1	1
4	Pleinwacht	JAI	Ja	?	nee	NEEI
4.1	Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht	2	0	1	1	0
4.2	Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt	2	0	1	0	1
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	2	0	0	1	1
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	0	0	0	0	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	0	0	0	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	0	0	0	0	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JAI	Ja	?	nee	NEEI
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	2	0	2	0	0
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	2	0	2	0	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	2	0	1	1	0
5.4	In mijn rol als IB-er/directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein	2	0	0	1	1

IB 1	
IB 1	IB 2

2	2
2	2
2	2

4	2
4	2
4	2
x	x

2	2
4	2
4	2

3	2
4	2
4	2
x	x
x	x
x	x

2	2
2	2
3	2
3	4

Vragenlijst collega's invulblad

		1	2	3	4	5
1	Het spelen op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
1.1	Leerlingen hebben het naar hun zin op het schoolplein	1	0	0	1	0
1.2	Leerlingen voelen zich veilig op het schoolplein	1	0	0	1	0
1.3	Leerlingen spelen op een leuke manier op het schoolplein	1	0	1	0	0
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
2.1	Ik kan vertellen wat de afspraken zijn op het schoolplein	1	0	0	0	1
2.2	Ik kan me vinden in de afspraken omtrent het spelen op het schoolplein	0	0	0	0	0
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	1	0	0	1	0
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	0	0	0	0	0
3	Inrichting van het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
3.1	Ik ben tevreden met het schoolplein	1	0	0	1	0
3.2	Er is altijd genoeg te doen voor de leerlingen op het schoolplein	1	0	0	1	0
3.3	Er zijn genoeg speelmaterialen op het schoolplein	1	0	1	0	0
4	Pleinwacht	JAI	ja	?	nee	NEEI
4.1	Ik weet wat er van mij wordt verwacht in mijn rol als pleinwacht	1	0	0	0	1
4.2	Ik weet wat actief toezicht houden op het schoolplein inhoudt	1	1	0	0	0
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	1	0	0	1	0
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	0	0	0	0	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	0	0	0	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	0	0	0	0	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
5.1	Ik kan vertellen wat positief gedrag op het plein is	1	0	1	0	0
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	1	0	1	0	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	1	0	0	1	0
5.4	In mijn rol als lB-er/directeur houd ik me bezig met het bevorderen van positief gedrag op het schoolplein	1	0	0	0	1

Directeur
Directeur
3
3
2
4
x
3
x
3
3
2
4
1
3
x
x
x
2
2
3
4

Hallo collega's,

Voor de vakantie heb ik geobserveerd op het schoolplein en zijn er door zowel jullie als de leerlingen van groep 5 tot en met 8 vragenlijsten ingevuld. Ik heb een mooie respons, namelijk 100%! Dank jullie wel!

Het laatste deel van mijn onderzoek is gericht op het verbeteren van de bestaande situatie. Om goede aanbevelingen te kunnen doen wil ik jullie vragen om van

dinsdag 21 mei tot en met vrijdag 24 mei

een aantal interventies uit te proberen. Naar aanleiding hiervan zal ik een korte vragenlijst uitdoen naar zowel jullie als leerkrachten als de leerlingen. Vervolgens zal ik mijn onderzoek afronden. De resultaten zal ik aan het einde van het schooljaar aan jullie presenteren.

Wat verwacht ik concreet van jullie van 21 mei tot en met 24 mei:

- Alle leerkrachten houden zich aan de pauzetijden zoals afgesproken en alle leerkrachten zijn tegelijk met de leerlingen buiten.
- De afspraken m.b.t. het buitenspelen worden in de groep, op dinsdag 21 mei, met de leerlingen besproken. Wat zijn de afspraken en waarom zijn ze belangrijk?
- Voorafgaand aan alle pauzes worden deze afspraken kort herhaald. Na de pauze wordt kort geëvalueerd. Tip: bespreek drie positieve punten en één verbeterpunt met de groep.
- Houd actief toezicht. Dit betekent dat je rondloopt op het plein en actief betrokken bent bij de leerlingen. Onderstaand schema laat zien welke rollen er zijn wanneer je pleinwacht loopt. Kies elke pauze bewust voor één van deze vier rollen, wissel af.
- Geeft positieve feedback wanneer je ziet dat het goed gaat.

Rol	Uitvoering
Observator	Observeren van de leerlingen, waarna een plan kan worden opgesteld om leerlingen uit te kunnen dagen om zich te ontwikkelen in hun spel.
Spelstimulator	Uitdagen tot het spelen van een onbekend spel.
Bemiddelaar	Bemiddelen in conflictsituaties en/of interacties.
Spelmaatje	Leerlingen nieuwe ideeën aandragen, door op een positieve manier mee te spelen met het spel.

Rollen van de leerkracht op het schoolplein (Goorhuis & Van Aalsvoort, 2010).

Goed toezicht wordt gezien als het aanmoedigen van sociaal gedrag, ontmoedigen van gewelddadig gedrag; door veel rond te lopen, scannen hoe er gespeeld wordt en het hebben van interactie met de leerlingen.

(Lewis, Colvin & Sugai, 2000).

Vragenlijst leerlingen

Dit is de tweede en laatste vragenlijst over het buitenspelen. Afgelopen week hebben jullie met de juf / meester afspraken gemaakt over het buitenspelen. Ik ben benieuwd hoe je het buitenspelen afgelopen week hebt ervaren. Daarom wil ik je vragen of je onderstaande vragen nog een keer in wilt vullen. **Je mag per vraag maar één kruisje zetten.**

Bedankt voor je medewerking,
Juf Patricia

Ik ben een jongen/meisje (doorstrepen wat niet van toepassing is)

Ik zit in groep: _____

VI. De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
19. Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein					
20. Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
VII. Juffen en meesters op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
21. Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind					
22. De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen					
23. De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein					

Wat is voor jou het grootste verschil geweest tijdens het buitenspelen afgelopen week?

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst.

Vragenlijst leerkrachten

Dit is de tweede en laatste vragenlijst over het buitenspelen. Afgelopen week hebben jullie interventies uitgevoerd, zoals besproken op de studiedag. Ik ben benieuwd hoe je deze week hebt ervaren. Daarom wil ik je vragen of je onderstaande vragen nog een keer in wilt vullen. **Zet per vraag maar één kruisje.**

Bedankt voor je medewerking,
Patricia van Middendorp

Naam _____

Groep: _____

XVI. De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
20. Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein					
21. Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein					
XVII. Pleinwacht	JA!	ja	?	nee	NEE!
22. Ik houd actief toezicht op het schoolplein					
23. Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein					
24. Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein					
25. Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein					
XVIII. Positief gedrag op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
26. Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein					
27. Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein					
Leg uit:					
Wat zijn de voordelen van actief toezicht houden? Welke positieve ervaringen heb je afgelopen week opgedaan?					
Wat zijn de nadelen van actief toezicht houden? Waar ben je tegenaan gelopen?					

Dank je wel voor het invullen van de vragenlijst.

Bijlage 7: Overzicht resultaten vragenlijsten ná uitvoeren interventies

Vragenlijst leerlingen invulblad		1	2	3	4	5
0	Groep	gr. 5	gr. 6	gr. 7	gr. 8	
		13	14	8	15	
0	Jongen meisje	Jongen	Meisje			
		25	25			
2	De afspraken op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	15	28	4	3	0
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	1	21	24	2	2
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JA!	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	3	22	8	14	3
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	8	19	13	9	1
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	7	17	4	13	9

groep 7							
Leerling 1	Leerling 2	Leerling 3	Leerling 4	Leerling 5	Leerling 6	Leerling 7	Leerling 8
3	3	3	3	3	3	3	3
1	1	1	1	2	1	2	1
2	1	2	2	2	1	1	2
2	2	2	2	2	2	2	2
2	1	3	3	4	2	2	3
2	1	2	2	2	2	1	2
2	2	5	3	4	3	2	4

Groep 8														
Leerling 9	Leerling 10	Leerling 11	Leerling 12	Leerling 13	Leerling 14	Leerling 15	Leerling 16	Leerling 17	Leerling 18	Leerling 19	Leerling 20	Leerling 21	Leerling 22	Leerling 23
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
2	1	2	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	2
2	2	2	1	2	2	2	1	2	4	4	2	2	2	2
3	2	3	1	2	2	3	3	3	4	4	3	3	5	3
4	4	4	5	4	5	4	2	4	3	4	5	4	4	4
3	3	3	3	3	4	3	2	3	4	4	2	2	4	4
4	4	5	5	4	5	4	2	4	4	4	5	4	5	3

Groep 5												
Leerling 24	Leerling 25	Leerling 26	Leerling 27	Leerling 28	Leerling 29	Leerling 30	Leerling 31	Leerling 32	Leerling 33	Leerling 34	Leerling 35	Leerling 36
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2
2	1	2	1	1	2	4	1	2	2	1	2	3
3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2
4	2	3	2	1	2	4	2	2	2	1	2	2
2	5	4	2	1	2	3	2	1	1	2	3	2
1	5	1	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1

Groep 6													
Leerling 37	Leerling 38	Leerling 39	Leerling 40	Leerling 41	Leerling 42	Leerling 43	Leerling 44	Leerling 45	Leerling 46	Leerling 47	Leerling 48	Leerling 49	Leerling 50
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
1	2	1	2	2	2	1	2	1	2	1	1	1	2
2	1	2	2	1	1	2	1	3	1	2	3	3	2
3	2	3	3	2	3	3	3	2	2	3	2	5	3
2	3	2	2	2	2	2	2	4	3	2	3	2	2
2	4	2	3	2	1	1	2	4	1	3	4	3	3
4	5	2	2	2	3	2	2	4	2	4	2	5	2

Vragenlijst leerlingen eindblad

2 De afspraken op het schoolplein

2.2 Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

2.3 Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

4 Juffen en meesters op het schoolplein

4.1 Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

4.4 De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

4.5 De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

Totaal Jongens en meisjes				
JAI	ja	?	nee	NEE!
15	28	4	3	0
1	21	24	2	2
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	22	8	14	3
8	19	13	9	1
7	17	4	13	9

Totaal Jongens				
JAI	ja	?	nee	NEE!
5	14	3	3	0
1	15	6	2	1
JAI	ja	?	nee	NEE!
3	8	6	6	2
4	9	6	6	0
4	7	2	8	4

Totaal meisjes				
JAI	ja	?	nee	NEE!
10	14	1	0	0
0	6	18	0	1
JAI	ja	?	nee	NEE!
0	14	2	8	1
4	10	7	3	1
3	10	2	5	5

Vragenlijst leerlingen Groep 5

		1	2	3	4	5
		Jongens en meisjes groep 5				
0	Jongen meisje	Jongen 6	Meisje 7			
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	13 5	6	1	1	0
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	13 0	5	8	0	0
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	13 2	8	1	2	0
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	13 3	6	2	1	1
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	13 7	5	0	0	1

Jongens groep 5

JAI	ja	?	nee	NEEI
2	3	0	1	0
0	4	2	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
2	1	1	2	0
2	2	1	1	0
4	2	0	0	0

Meisjes groep 5

JAI	ja	?	nee	NEEI
3	3	1	0	0
0	1	6	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	7	0	0	0
1	4	1	0	1
3	3	0	0	1

Vragenlijst leerlingen Groep 6

		1	2	3	4	5
		Jongens en meisjes groep 6				
0	Jongen meisje	Jongen 7	Meisje 7			
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	14 5	6	3	0	0
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	14 0	5	8	0	1
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	14 0	10	3	1	0
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	14 3	4	4	3	0
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	14 0	8	1	3	2

Jongens groep 6

JAI	ja	?	nee	NEEI
0	4	3	0	0
0	2	4	0	1
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	5	1	1	0
1	2	2	2	0
0	3	0	3	1

Meisjes groep 6

JAI	ja	?	nee	NEEI
5	2	0	0	0
0	3	4	0	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	5	2	0	0
2	2	2	1	0
0	5	1	0	1

Vragenlijst leerlingen Groep 7

		1	2	3	4	5
		Jongens en meisjes groep 7				
0	Jongen meisje	Jongen 6	Meisje 2			
8						
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	8 3	5	0	0	0
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	8 0	8	0	0	0
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEE!
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	8 1	3	3	1	0
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	8 2	6	0	0	0
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	8 0	3	2	2	1

Jongens groep 7

JAI	ja	?	nee	NEEI
2	4	0	0	0
0	6	0	0	0

JAI	ja	?	nee	NEEI
1	2	3	0	0
1	5	0	0	0
0	2	2	1	1

Meisjes groep 7

JAI	ja	?	nee	NEEI
1	1	0	0	0
0	2	0	0	0

JAI	ja	?	nee	NEEI
0	1	0	1	0
1	1	0	0	0
0	1	0	1	0

Vragenlijst leerlingen Groep 8

		1	2	3	4	5
		Jongens en meisjes groep 8				
0	Jongen meisje	Jongen 6	Meisje 9			
15						
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
2.2	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	15	2	11	0	2
2.3	Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	15	1	3	8	2
4	Juffen en meesters op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
4.1	Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind	15	0	1	1	10
4.4	De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen	15	0	3	7	5
4.5	De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein	15	0	1	1	8

Jongens Groep 8

JAI	ja	?	nee	NEEI
1	3	0	2	0
1	3	0	2	0
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	0	1	3	2
0	0	3	3	0
0	0	0	4	2

Meisjes Groep 8

JAI	ja	?	nee	NEEI
1	8	0	0	0
0	0	8	0	1
JAI	ja	?	nee	NEEI
0	1	0	7	1
0	3	4	2	0
0	1	1	4	3

Vragenlijst colleges' invulling

		1	2	3	4	5
2	De afspraken op het schoolplein	JA	Ja	?	nee	NEEI
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	5	2	3	0	0
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	5	3	2	0	0
4	Pleinswacht	JA	Ja	?	nee	NEEI
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	5	3	2	0	0
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/ij iets vertelt op het schoolplein	5	4	1	0	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	5	4	1	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	5	1	4	0	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JA	Ja	?	nee	NEEI
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	5	1	3	1	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	5	4	1	0	0

Leerkrachten						
College 1	College 2	College 3	College 4	College 5	College 6	College 7
2	2	1	3	2		
2	2	1	2	1		
4	4	1	1	1		
4	2	1	1	1		
4	2	1	1	1		
4	2	2	1	1		
5	3	2	2	2	1	
5	2	1	1	1		
5	2	1	1	1		

Totaalblad collega's

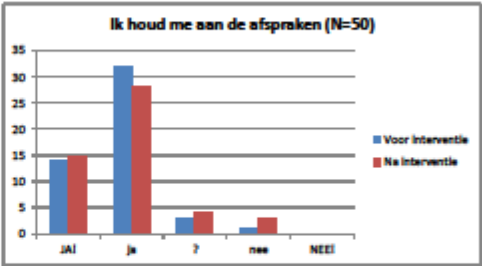
		1	2	3	4	5
2	De afspraken op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
2.3	Leerlingen houden zich aan de afspraken op het schoolplein	5	2	3	0	0
2.4	Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein	5	3	2	0	0
4	Pleinwacht	JAI	ja	?	nee	NEEI
4.3	Ik houd actief toezicht op het schoolplein	5	3	2	0	0
4.4	Ik luister naar de leerling als hij/zij iets vertelt op het schoolplein	5	4	1	0	0
4.5	Ik help de leerlingen bij het oplossen van problemen op het plein	5	4	1	0	0
4.6	Ik denk mee over wat de leerlingen kunnen doen op het schoolplein	5	1	4	0	0
5	Positief gedrag op het schoolplein	JAI	ja	?	nee	NEEI
5.2	Leerlingen laten positief gedrag zien op het schoolplein	5	1	3	1	0
5.3	Ik bevorder het positieve gedrag op het schoolplein	5	4	1	0	0

Bijlage 8: Vergelijkingen vóór en ná uitvoeren interventies

De afspraken op het schoolplein

Voor interventie Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein
Na interventie Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

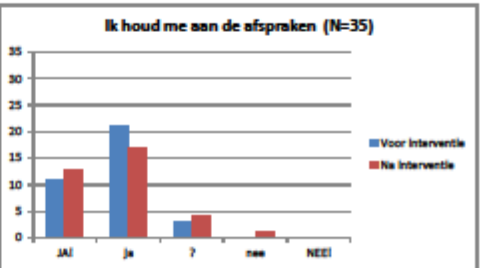
Totaal jongens en meisjes 5 t/m 8				
JAI	ja	?	nee	NEEI
14	32	3	1	0
15	28	4	3	0

Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

Voor interventie Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein
Na interventie Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 7				
JAI	ja	?	nee	NEEI
11	21	3	0	0
13	17	4	1	0

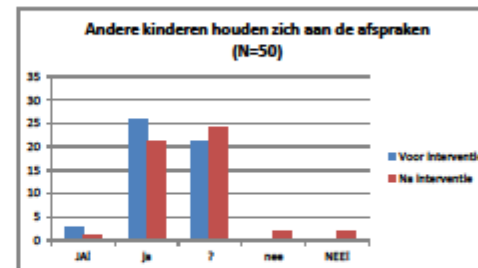

Ik houd me aan de afspraken op het schoolplein

Voor interventie
Na interventie

Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein
Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 8				
JAI	ja	?	nee	NEEI
3	26	21	0	0
1	21	24	2	2

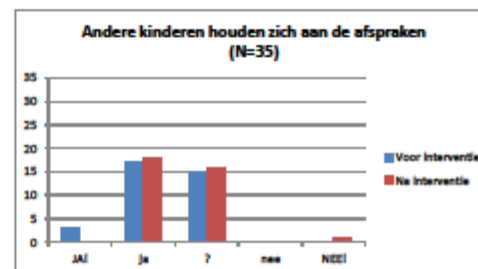

Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

Voor interventie
Na interventie

Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein
Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 7				
JAI	ja	?	nee	NEEI
3	17	15	0	0
0	18	16	0	1

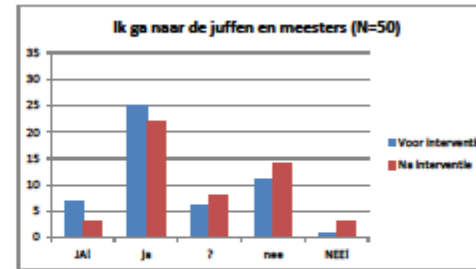

Andere kinderen houden zich aan de afspraken op het schoolplein

Juffen en meesters op het schoolplein

Voor interventie Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind
 Na interventie Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

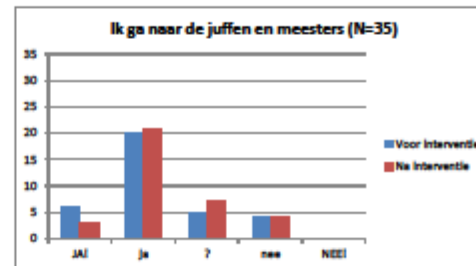
Totaal jongens en meisjes 5 t/m 8					
JAI	ja	?	nee	NEE!	
7	25	6	11	1	
3	22	8	14	3	

Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

Voor interventie Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind
 Na interventie Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 7					
JAI	ja	?	nee	NEE!	
6	20	5	4	0	
3	21	7	4	0	

Ik ga naar de juffen en meesters als er iets is wat ik niet fijn vind

Voor interventie De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen
 Na interventie De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 8				
JAI	ja	?	nee	NEEI
11	26	7	6	0
8	19	13	9	1

De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

Voor interventie De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen
 Na interventie De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 7				
JAI	ja	?	nee	NEEI
9	11	3	2	0
8	16	6	4	1

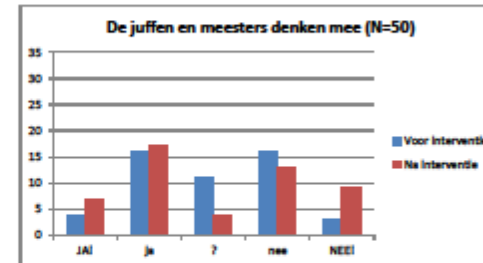

De juffen en meesters letten goed op tijdens het buiten spelen

Voor interventie
Na interventie

De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein
De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 8				
JAI	ja	?	nee	NEEI
4	16	11	16	3
7	17	4	13	9

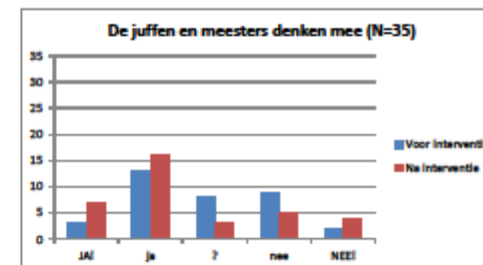

De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

Voor interventie
Na interventie

De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein
De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein

Totaal jongens en meisjes 5 t/m 7				
JAI	ja	?	nee	NEEI
3	13	8	9	2
7	16	3	5	4

De juffen en meesters denken mee over wat ik kan doen op het schoolplein